

Vols ballar?

Vols ballar?

La Memòria del Futur

AJUNTAMENT DE
Vilanova i la Geltrú

col·lecció

La Memòria del Futur

9. Vols ballar?

Primera edició

abril de 2010

Projecte gràfic-disseny

Xavier Duran Esteva

Correcció del text

Francesc Carnicer Escriche

Arxius consultats

Arxiu Comarcal del Garraf

Arxiu de l'Hospital Sant Antoni Abat

Arxiu Escofet

Biblioteca Museu Víctor Balaguer

© *Dels textos*

Judith Barbacil Mestres i Joan Anton Vicens Puig

Coordinació

Regidoria del Pla de la Gent Gran

© *De les imatges*

Arxiu Comarcal del Garraf

Arxiu Escofet

Biblioteca Museu Víctor Balaguer

Arxiu Miquel Galmes

Fotografies dels/les protagonistes

© *D'aquesta edició (incloent-hi el disseny)*

Regidoria del Pla de la Gent Gran

Ajuntament de Vilanova i la Geltrú

Casa Olivella

Plaça de la Vila, 12

Tel. 938 140 000

<http://www.vilanova.cat>

Imprès Gràfiques El Campanar

Dipòsit legal xxx

índex

Presentació	7
Agraïments	9
VOLS BALLAR?	11
Introducció	13
S. XIX. Des del segle XIX, sempre amb el ball	15
Dels llocs de ball	21
De les festes	29
Dels balls	33
S. XX. Seguim ballant	37
1900-1940. Cap al segle XX	39
Nou segle, noves societats	43
De músics i músiques	45
<i>Ballar als anys 30. Romà Pérez</i>	49
Temps de guerra (1936-1939)	53
1940-1970. I després de la guerra	59
<i>Tot ballant ens vam trobar. Àngela Blanch</i>	61
<i>Els animats balls del Saló Marfil. Àngel Serrano</i>	63
<i>Recordant els balls a la Pèrgola. Àngel Serrano</i>	67
<i>Un ball de societat diferent. Montserrat Tetas</i>	71

Començar a ballar. <i>Montserrat Daviu</i>	73
Els meus records musicals dels anys 50 i 60. <i>Miquel Altadill</i>	75
Els meus balls. <i>Teresa Andreu</i>	79
Des de l'altra banda: Els músics. Ser Músic. <i>Amali Amell</i>	81
Des de l'altra banda: Els músics. Vida i música. <i>Josep Adrià Pascual</i>	83
Les estratègies de ball	85
Petites cròniques de ball. <i>Camèlia Ferrer</i>	87
<i>Jaume Mestres</i>	89
De balls i unions	90
Sala, Pèrgola i Il·luminàries. <i>Conxita Cazorla</i>	91
<i>Núria Gil</i>	93
A ballar?. <i>Rosa Romagosa</i>	95
1970–2010. Apunts finals	97
Què en sabem dels balls de saló?	101
Llocs de ball	103
Notes	105
Bibliografia	111

Presentació

Una vegada més tinc el plaer de presentar-vos el nou volum de la col·lecció **La Memòria del Futur**, el número 9, *Vols ballar?* En aquest cas el llibre fa un recull de les festes, els balls, el cinema, el teatre, del temps d'oci i de lleure dels vilanovins i les vilanovines, des del segle XIX fins a l'any 2010.

Com sempre, en el procés de recuperació de la història de la ciutat, ha estat imprescindible el treball del taller d'història local La història a les nostres mans, integrat per una seixantena de dones, que setmana rere setmana han filat els records de les seves vivències i recuperat la seva història que esdevé la nostra. La seva, perquè en són protagonistes i la nostra, perquè som els hereus i les hereves d'allò que la generació que ens precedeix ha anat teixint. També imprescindible ha estat el testimoniatge de vilanovins i vilanovines que relaten les seves experiències i ens apropen a l'ahir.

De la mà dels jardins, els locals socials com l'*Apolo*, La Sala, el Principal; les lluminàries als carrers de la vila; el ball de les modistes al Diana; el ball de les dues hores al Foment; Santa Llúcia; Sant Antoni, Carnaval, fanalets i garlandes, fem un passeig per la història de la vila que és la història de les persones. I es dibuixa de mica en mica un mapa de relacions socials, de sentiments, d'il·lusions i de moments molt difícils, amb el sotrac de la guerra civil.

És de tothom coneguda la importància de les societats i de les entitats vilanovines, que ja des de finals del segle XIX i principis del segle XX, la Guerra Civil i fins i tot durant la dictadura promovien activitats d'esbarjo, com el ball. Les festes de Vilanova i la Geltrú sempre han constituït un element integrador i de cohesió del nostre poble, espais

d'apropament i de relació d'homes i dones, imprescindibles per a la construcció de l'avui i del futur. I, amb aquest llibre, fem vots perquè ho continuïn sent.

Us convido a entrar al ball.

Joan Ignasi Elena i Garcia

Alcalde de Vilanova i la Geltrú

Agraïments

La Memòria del Futur

Vols ballar? és el novè volum de la col·lecció **La Memòria del Futur**. Aquest darrer llibre, com en els anteriors, és ple de records, sentiments i experiències d'infantesa i joventut de molts vilanovins i vilanovines i compleix així l'objectiu de recuperar una part del nostre passat recent. Aquest nou volum ens aporta un nou component de la nostra història, els moments de lleure, de festa i esdevé un nou apropament a la societat vilanovina.

El temps d'oci i el temps de treball, en principi, són conceptes oposats. A tall d'apunts d'històrics, en el segle XIX, als inicis de les societats industrialitzades, la llarga jornada de treball feia que el temps de lleure acomplís només una funció recuperadora. Amb els anys aquesta funció ha canviat i el lleure ha esdevingut un temps alliberador i creatiu. L'oci es converteix en l'antitesi del treball i a la vegada en el seu antídot.

Ara cal agrair a tothom que ha fet possible la descoberta d'aquests espais i moments de la nostra història, des d'aquí vull fer palesa la meva més sincera gratitud als/les veritables protagonistes del llibre i del documental que el complementa i que són: Amali Amell, Manel Milà, Conxita Cazorla, Teresa Andreu, Rosa Romagosa, Miquel Altadill, Àngela Blanch, Romà Pérez, Gullermina Reyes, Flora Lluçà, Núria Gil, Pura Armengol, Josep Adrià Pascual, Carme Saez i Magda Saez, Pepita Nin, Camèlia Ferrer, Montserrat Tetas i la família Corbeto.

També és de justícia esmentar a les persones que ens han deixat: Àngel Serrano i Jaume Mestres, i molt especialment la Montserrat Daviu, integrant del **Grup de dones amb memòria** que malauradament ens ha deixat en el decurs de l'elaboració d'aquest llibre.

Vull agrair la dedicació i l'ajuda de totes les dones que formen part del **Grup de dones amb memòria** del taller **La història a les nostres mans**, ja que esdevenen el motor d'aquesta nova proposta. Així com també felicitar l'autoria i l'equip de coordinació d'aquest volum i del documental.

També destacar la col·laboració desinteressada de: Miquel Galmes, el Foment Vilanoví, el Diari de Vilanova, l'Arxiu Comarcal del Garraf, l'Arxiu de l'Hospital Sant Antoni Abat, l'Arxiu Escofet, a la Biblioteca Museu Víctor Balaguer i a la Universitat Politècnica de Catalunya.

Finalment, desitjo que un any més acolliu amb interès i calidesa aquest nou volum i la seva lectura propiciï el ball de records i de sensacions dels temps passats.

Míriam Espinàs i Riera
*Regidora de Plans d'Equitat,
Infància, Adolescència i Gent Gran*

Vols ballar?

Ball a l'esplanada de davant del Pòsit de Pescadors a la dècada dels quaranta.

Introducció

Des del temps de l'esbarjo, des de les estones en les quals es volen oblidar les obligacions diàries, des dels pocs instants en què es trenquen rutines força feixugues, des dels espais on les emocions es deixen anar (riure, parlar, nervís, vergonyes, xalar) surt el moment de... Vols ballar?

Tenim un nou volum de **La Memòria del Futur** a les nostres mans, el novè. Un altre exercici de memòria que aquesta vegada posa l'accent en la recuperació de l'oblit d'una pràctica molt comuna i emmarcada dins l'espai de l'oci. El volum que teniu a les mans ha volgut retre homenatge al ball.

El ball és el tema escollit perquè ens apropa a les dècades passades des d'un altre punt de vista i ens situa en un interessant racó de la vida quotidiana des d'on es perceben, des d'una òptica privilegiada, les característiques polítiques, econòmiques i socials de cada època.

Vols ballar? és el títol que dona nom a aquest llibret i és l'encarregat de dur-nos a reviu moments diferents. Els aspectes lúdics també són un component més del dia a dia i són un bon exemple per entendre una mica millor els comportaments i les actituds d'una societat, i també de la vilanovina.

Una societat es caracteritza per establir codis de relació i un d'aquests codis ha estat el del ball, entès com a pràctica lúdica que afavoreix la relació amb els altres i *Vols ballar?* vol ser una aproximació al ball com a punt d'unió de les relacions socials i com a peça ineludible que marca l'ampli calendari festiu de la nostra ciutat.

Ens endinsarem en els balls que es feien a la ciutat en diferents moments del calendari anual. Reconixerem, doncs, els llocs dels balls, la seva organització, els motius de la celebració, la seva composició,

les músiques del moment i les socialitzacions que s'establiren. Serà una mirada que s'iniciarà a mitjan segle XIX, moment en què es posa l'estructura del que serà la nova societat que acaba de néixer, la societat industrial. Continuarem pel segle XX, un segle determinat per la Guerra Civil que esquarterà un país i que provocà un llarg esvoranc. És l'anàlisi del que la parla popular sàbiament anomena com a *temps d'abans de la guerra* i *temps de després de la guerra*. Tot seguit, continuarem amb uns breus esquitxos dels anys més propers.

Vols ballar? acabarà amb un breu recull dels espais de ball més emblemàtics de la nostra ciutat durant totes aquestes dècades estudiades i amb una síntesis dels balls més comuns.

Aquest estudi, com tots els altres, no pretén fer un repàs exhaustiu del tema i potser molts aspectes que recordareu no hi sortiran reflectits. Afortunadament, la memòria col·lectiva és molt àmplia i són aquests detalls els que us vindran al cap quan llegiu les històries que us acabaran d'omplir de nombroses sensacions. Esperem, doncs, que en una altra oportunitat, algú en reculli el testimoni i en faci un estudi més extens, potser algú de les generacions futures a qui també va destinada aquesta col·lecció.

I no podem oblidar la importància de la transmissió oral. Els testimoniatsges, novament, estructuren aquest viatge per la memòria. Un viatge irrealitzable sense l'energia d'un grup de dones de Vilanova i la Geltrú que, amb generositat i constància, treballen any rere any en la transmissió de la memòria de la seva ciutat i en la recuperació d'aquells detalls que ajuden a compondre una història passada més i més completa. *Vols ballar?* és novament un volum fruit del taller de **La història a les nostres mans, Grup de dones amb memòria**. Un taller de llarg recorregut que cada any treballa amb il·lusió la història com a passat, per aprendre dels errors i per ser la base de societats de futur. I és gràcies a elles, i a tota la resta de testimoniatsges que ens han ajudat, que ara tenim a les nostres mans l'oportunitat d'endinsar-nos en una nova o vella experiència. Només hi podem afegir: *Vols ballar?*

s. XIX Des del segle XIX, sempre amb el ball

El ball o les danses estan i han estat presents a totes les cultures des de temps immemorials. Casa nostra no n'ha estat una excepció i presenta unes característiques pròpies que la defineixen i que la distingeixen d'altres indrets.

El calendari festiu, els balls, els llocs de ball, les músiques, els músics, els balladors i balladores, els costums socials i Vilanova i la Geltrú són l'eix del *Vols ballar?* Abans, però, cal apropar-nos al context vuitcentista de la nostra ciutat per percebre que les activitats econòmiques d'una vila, juntament amb els temps polítics que li toquen viure, donen com a resultat un tipus o un altre de xarxa social que, posteriorment, s'organitza de maneres determinades. I aquest és el cas de la nostra ciutat.

No tiene el Pueblo muchas diversiones públicas, fuera de las que se dirigen a la piedad cristiana en los templos, en que hay por lo regular en todas ellas la mayor concurrencia, no tenemos teatro, ni fiestas de toros. Sólo en algunos dias hay danzas a lo que nos acercamos al Carnaval.

Resposta de Francesc Papiol al Qüestionari Zamora. Vilanova i la Geltrú, 1790. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 1990.

És des d'aquesta realitat manifestada per Francesc Papiol el 1790, en què posa de manifest la manca d'espais específics per al ball, d'on partirà el present estudi. Veurem com en poc temps la vila es dotà d'unes bones infraestructures i esdevingué un poble abocat al ball.

Vilanova i la Geltrú, gràcies a la industrialització viscuda en el segle XIX, també va viure una gran eclosió cultural. Els industrials vilanovins es convertiren en els motors econòmics de les iniciatives culturals de la ciutat. Personatges, com l'industrial tèxtil Josep Ferrer i Vidal ¹, el financer Francesc Gumà i Ferran o el polític Víctor Bala-

guer en són una bona mostra. Els seus capitals i les seves energies es van reflectir en edificis (Banc de Vilanova, Museu Víctor Balaguer), en l'urbanisme de la ciutat (la Rambla, plaça de la Vila), en millores d'infraestructures (la implantació del gas, l'arribada del tren) i en la introducció de noves maneres de viure el temps d'oci. Era l'impuls dels nous gustos burgesos, el naixement de les societats obreres i la redefinició de festes tan emblemàtiques i pròpies de la ciutat com el Carnaval i la Festa Major. Però si ens apropem en aquell període no podem oblidar el context polític, el qual es caracteritzà per la seva inestabilitat, fruit dels freqüents canvis de govern que van esdevenir abans, durant i després del regnat d'Isabel II, que van coincidir amb l'aparició dels primers moviments obrers.

Quan ens iniciem en el segle XIX trobem una Vilanova que s'expandeix gràcies a l'obertura del comerç colonial i arran de la Guerra del Francès. El Decret de Lliure Comerç amb Amèrica, promulgat per Carles III el 1778, beneficia mariners i comerciants i la invasió francesa entre 1808 i 1814 atrau refugiats i expatriats de diferent classe i condició. Aquesta allau de població crea unes necessitats i unes possibilitats noves a la vila.

En aquell temps l'oci social era poc diversificat i gairebé es limitava als jocs de taula i billar que, practicaven els homes en cafès i tavernes. Amb certa freqüència succeïa que mentre estava en curs una partida d'aquests jocs, algun malfactor s'apoderava de l'ase o la mula d'un dels engrescats jugadors. D'això en tenim constància pels anuncis de desaparicions d'animals al *Diario de Villanueva*. La mateixa publicació recull, en els casos afortunats, l'aclariment de la detenció del lladre que intentava vendre l'animal en una altra població. Aquells espais de diversió eren poc sofisticats i més aviat sòrdids per a les classes benestants. Els ocupants francesos i algunes famílies barcelonines que arrelaren a la vila demandaren i promogueren un oci diferenciat. Per tal de satisfer aquesta inquietud es construeixen edificis capaços d'allotjar funcions de teatre i balls de saló.

L'augment de població afavorí el comerç i la indústria, però també la misèria i la pobresa. L'hospital de Vilanova, que originalment era a l'actual carrer dels Estudis, necessitava més capital i més espai per a guarir als vilatans. La seva principal font d'ingressos era la recaptació dels balls i de les funcions de teatre de la Sala, el Teatre Principal i l'*Apolo*. Les entrades d'aquests recintes no eren accessibles a les classes populars. Tot i això, fins que no s'amplia el Teatre Principal, el 1862, són freqüents les crítiques a la manca de capacitat dels teatres de la vila. Tanmateix, aquests tres espais es convertiran en llocs emblemàtics pel que fa als balls.

*Projecte de Josep Buxareu i Gallart
per a la façana del Teatre Principal,
aprovat per l'Acadèmia de San Fernando
el 13 de març de 1836.*

Dels llocs de ball

El *Gran Salón*, *La Sala* o *Salón Marfil*, diferents noms segons l'època. Va ser creat l'any 1804 en un terreny dels pares carmelites. La Sala es construï per a fer-hi balls, saraus de carnaval i funcions de teatre. Fou l'escenari de molts balls benèfics. Durant el segle XIX fou conegut com a *Gran Salón*, el qual es va reformar a la dècada dels anys seixanta. Aquestes reformes mostraven l'arribada de la modernitat, ja que la il·luminació ja havia estat substituïda, passant del petroli al gas i s'havia fet desaparèixer una graderia de fusta que envoltava la sala. L'any 1862 el *Gran Salón* era seu de balls de la temporada d'hivern.

I al mateix lloc que avui dia, en el número 8 de la Rambla, trobàvem el *Teatro Principal*. Teatre projectat pels administradors de l'hospital, va ser construït entre 1835 i 1837 i el seu objectiu era recaptar diners per a l'hospital. Tot i ser un teatre va aplegar molts balls de Carnaval.

I el tercer dels teatres que a Vilanova recapten fons per a l'hospital va ser és el *Teatro Apolo*, construït al costat dels *Jardines Apolo*, detallats posteriorment. La seva inauguració es va produir l'any 1899 a la rambla dels Josepets i va continuar com a seu de nombrosos balls, tot i ser construït amb una singular tipologia de teatre-circ, ja que una part circular acollia al públic i una grandiosa caixa escènica de base rectangular, l'escenari.

Per altra banda, a les millors cases de Vilanova s'organitzaven balls privats amenitzats per un o dos músics que agafaven especial rellevància com més proper era el Carnaval. Són les cases de Joan Benach, Joan Baptista Porxas o Sebastià Soler entre altres noms il·lustres com els senyors Samà, que organitzaven balls al *Salón del Naranjo*³. A mitjan del segle XIX i per satisfer la demanda creixent d'assistència en aquests balls s'organitzaren entitats reglamentades que disposa-

ven d'establiments propis o d'arrendament. Sorgiren un gran nombre d'entitats recreatives que sovint es fusionaven o desapareixien per manca de viabilitat; d'aquesta manera entren en decadència els balls privats. Alguns dels darrers salons de ball foren el *Salón Bofill* del carrer de Sant Gregori cantonada amb la plaça de la Verdura; els salons del Sr. Galceran a la mateixa plaça⁴; el *Gran Café de la Reunión* al carrer Sant de Gervasi número 39⁵ o el *Salón de la Juventud* de Miquel Rovira establert a la Rambla.

En el fervor cultural de la Renaixença, Vilanova es dotà d'ateneus, societats corals i societats recreatives. Gran nombre d'aquestes societats arrelaren gràcies a la generositat dels *indianos*. Les tres entitats predominants del segle XIX foren el *Círculo Villanovés*, el *Centro Artesano* i el *Casino Artesano*, les quals oferien la possibilitat de fruit d'un espai d'oci als seus socis, no només durant el Carnaval, sinó durant tot l'any.

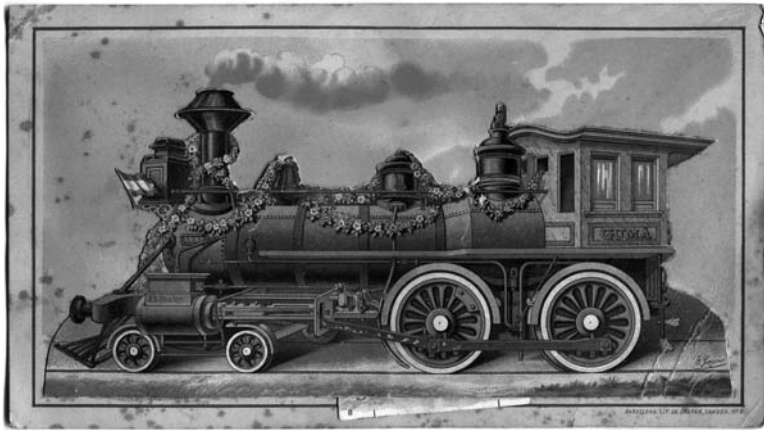
D'aquestes tres societats recreatives esmentades el Pare Garí en diu:

No vacilo en asegurar que sobre este punto, no hay población alguna subalterna en Cataluña que pueda competir con Villanueva. La grandiosidad, belleza y lujo del Círculo Villanovés y de los Casinos Villanovés y Artesano les hace dignos de figurar en una capital de Provincia, pues el primero hasta posee un pequeño, pero bonito escenario, donde algunos jóvenes de la misma sociedad, aficionados al arte dramático, suelen dar varias representaciones.

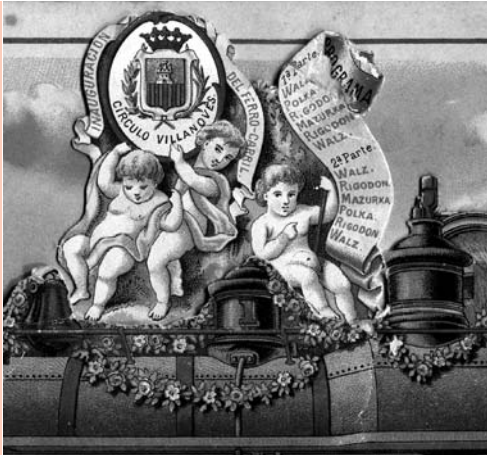
GARÍ Y SIUMELL, JOSÉ ANTONIO. *Descripción é Historia de la villa de Villanueva y Geltrú desde su fundación hasta nuestros días*. El Cep i la Nansa edicions i Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 1996.

El *Círculo Villanovés* s'hostatjà a la plaça de les Cols número 1. El 1853 Joan Samà i Martí, industrial⁶, feu bastir l'edifici que allotjà la seu de la societat *Círculo Villanovés*, escissió d'una altra, el *Casino Villanovés*⁷. Ambdues entitats van estar a l'avantguarda de l'oci i la cultura vilanovina.

De la seva inauguració s'explica que fou el 5 d'agost quan s'obriren les portes de l'entitat als veïns i curiosos. L'endemà dia 6 s'inaugurà⁸ amb un majestuós ball. Fou un dia de pluja i els socis foren acompanyats amb tartanes i cotxes fins a l'entrada. En poc temps, l'entitat fou coneguda popularment com *Círcol dels senyors*. Just un any després, el 6 d'agost de 1854, s'havia d'inaugurar el sistema d'enllumenat, però es va suspendre el ball d'aquella nit perquè la instal·lació no estava finalitzada. L'endemà es va fer el ball, però amb un mal presagi per a la població. El metge Isidro Parellada entrà al saló a les dues de la matinada. Amb discreció confessà al segon vocal del *Círculo Villanovés*, l'il·lustre Francesc de Sales Vidal, que en realitat venia d'atendre una senyora que feia dos dies havia arribat de Barcelona. Aquesta presentava símptomes de patir còlera. Els protagonistes d'aquesta conversa s'assabentaren de la mort de la pacient en sortir del ball a les quatre de la matinada. El còlera s'estengué de manera fulminant, "en 49 dies van morir 900 persones d'una població que no arribava als 12.000 habitants⁹."

Programa de ball. El 29 de desembre de 1881 arribà la primera locomotora a Vilanova i la Geltrú. La ciutat sencera s'engalanà i festejà l'arribada del ferrocarril durant quatre dies. L'orquestra Urgellés s'encarregà del ball celebrat al Círculo Villanovés el dia 30.

Detall del programa on s'especifica l'estructura del ball.

Pel que fa al *Casino Artesano*, aquest es trobava situat al carrer de Sant Gervasi, número 41. Va ser un espai cobert que fou construït com a seu de la societat recreativa, *Casino Artesano*, finançat per la classe treballadora amb participacions de 20 rals cadascuna. L'any 1880 va passar a ser l'Ateneu de Vilanova i futur *Círcol Catòlic* (1888)¹⁰. Mentrestant, el *Casino Artesano* continuava la seva trajectòria com a societat recreativa destacada de la vila i el 24 de juny de 1879 es traslladava a un teatre, amb un cafè a l'interior. A la rambla Principal número 55 hi havia la porta d'entrada i a la part posterior de l'edifici hi hagué un jardí que donava accés al carrer dels Escolapis. Posteriorment, fou seu del *Teatro Artesano*, el *Coro* i es convertí en el *Cinema Diana*.

Del *Centro Artesano* sabem que va ser creat a partir de les dissensions internes del *Casino Artesano*. El 14 de gener del 1867 va quedar constituït el *Centro Artesano*. Salvador Raldiris Carbó¹¹ féu bastir un gran edifici a la plaça de la Vila perquè s'hi establís aquesta entitat. Vinculada a aquesta societat hi hagué l'Orquestra Urgellés¹², anomenada popularment *Els Vius*. Aquest sobrenom entrava en contraposició amb les dues orquestres ja existents, *Els Vells* i *Els Joves*, lligades als directors i músics de les capelles de Sant Antoni i de la Geltrú, les quals, cada any per carnaval, establien una veritable competició entre elles.

Façana del Casino Artesano en una data propera al canvi del segle XIX al segle XX.

La Memòria del Futur

El comerç amb les illes del Carib ha deixat moltes traces a Vilanova; es veu en l'arquitectura, l'urbanisme i fins i tot en alguns comportaments socials. Més enllà d'acabar els bons àpats amb "cafè, copa i puro", als vilanovins els agradava fer vida a l'aire lliure. A la rambla Principal hi havia un gran nombre de jardins dedicats al lleure que s'obriren entre mitjan segle XIX i principis del segle XX. Aquests jardins reflectien el nou esperit burgès i popular que respirava la ciutat i que convertia la Rambla en la columna vertebral dels espais d'esbarjo de la vila. Els jardins estaven equipats amb bancs, alguns il·luminats pel sol i d'altres arrecerats pels arbres.

Els jardins més destacats de l'època i que van desaparèixer durant el mateix segle XIX foren:

El cafè del Jardí és un més d'aquests espais característics vuitcentistes. Obert l'any 1850, el tancaren l'any 1883. Situat a la rambla Principal número 8, xamfrà amb el carrer Jardí, avui hi trobem la casa de l'indià Francesc Ferret i Ferret. Aquest cafè va ser promogut pel comerciant de vi Salvador Raldiris i s'hi celebraren balls de Carnaval (Societat La Lira).

Façana del Centro Artesano guarnida en una data propera al canvi del segle XIX al segle XX.

El *Prado Villanovés*¹³ (1869) va ser una pista de ball situada en un jardí existent a la rambla Principal, actual número 86. Era un lloc a l'aire lliure, propi de la temporada d'estiu. Fou inaugurat el dia 5 d'agost amb un extraordinari ball corejat, junt amb l'orquestra del mestre vilanoví Antón Urgellés.

Els *Jardines Recreo* també foren escenari de molts esdeveniments lúdics de la ciutat. El carrer del Recreo, obert l'any 1885, és el testimoni actual de l'existència d'aquells jardins públics que foren inaugurats l'any 1870, i es trobaven a la rambla Principal 30-32.

El *Jardín Español* s'inaugurà per la revetlla de Sant Jaume a finals del segle XX i esdevindrà el futur Teatre Bosc. Situat a la Rambla Principal, 98, la seva activitat va durar pocs anys. A l'octubre de 1899, un any després de la seva inauguració s'hi posà un tendal que cobria el saló de ball a la temporada d'hivern.

Tots aquests jardins eren a la Rambla, reflex també dels grans canvis vuitcentistes i nucli d'espais de lleure. El primer tram de la Rambla data del 1815, fou concebut com una avinguda ampla paral·lela al carrer Sant Gervasi que s'inicià prop de l'església de Sant Antoni. La plaça de les Neus conflúia cap a la Rambla per un estret carreró, ja que entremig encara s'havien d'enderrocar tres cases.

Els horts dels pares caputxins, a l'alçada de l'actual plaça de la Vila, quedaven protegits per una tanca que impedia l'allargament de la Rambla. Entre 1820 i 1823 la Rambla s'amplià fins al carrer del Col·legi, longitud que es consolidà definitivament el 1851. En aquell moment la Rambla era coneguda com rambla del Centre, però a partir de 1858 es comença a emprar la denominació actual, rambla Principal.

Fora de la Rambla es trobaven els *Jardines Apolo*¹⁴ i el *Tívoli*. Dels primers ja hem esmentat que van ser els antecedents del *Teatro Apolo*. Situats a la rambla dels Josepets, el seu precursor el tornem a trobar en la incipient burgesia vilanovina. És Antoni de Samà i Urgellès¹⁵, marquès de Samà, qui comprà una parcel·la davant de l'hospital i hi construï els *Jardines Apolo* el 1878. Un cop quedà condicionat aquest espai per a l'entreteniment i específicament al ball, el cedí a l'hospital en usdefruit. El destacat arquitecte municipal Bonaventura Pollès projectà un cobert per a la pista de ball i un cafè. Aquests arranjaments s'inauguren el 5 d'agost de 1884, amb l'actuació del cor de la *Unión Villanovesa*.

Pel que fa al *Tívoli*, aquest és un altre dels espais de ball destacats del període. En un primer moment va ser a l'aire lliure i posteriorment, fou cobert, fet que el va convertir en el *Teatro Tívoli*. Inaugurat l'any 1860, dos anys després fou cobert i es trobava en l'actual Casa d'Empara, que adquirí els terrenys l'any 1897. El *Teatro Tívoli* fou desmantellat a finals del segle XIX i s'aprofitaren els materials per construir el *Teatro Apolo* a l'espai dels *Jardines Apolo*.

Altres espais resultants de l'època foren el Parc Gumà de la rambla Samà i la plaça de la Vila, porxada i amb palmeres.

De la plaça de la Vila també n'hem de fer esment perquè ha estat espai de ball de moltes festivitats. L'origen d'aquesta la plaça data del 1845, moment en què Josep Tomàs Ventosa adquireix els béns desamortitzats del convent dels caputxins per construir-hi les Escoles Gratuïtes Ventosa —tret de sortida per a l'inici de la construcció dels edificis que envolten la plaça. El 1862 la casa consistorial ja es troba a la plaça i en el centre hi haurà l'escultura de Josep Tomàs Ventosa¹⁶. Finalment, s'urbanitza l'any 1885. La plaça, de mica en mica, es converteix en un eix vertebrador, juntament amb la rambla Principal.

En conclusió, fou en els espais urbans on més es popularitzà l'esbarjo. Els carrers, les places i els jardins foren el lloc escollit de festes populars i de balls. De manera genèrica, doncs, podem classificar en tres categories els espais d'accés públic que han esdevingut el marc idoni per a ballar: els teatres, els edificis llogats o construïts per entitats i els espais urbans.

De les festes

En referència al calendari festiu de Vilanova i la Geltrú, cal dir que era i és ampli. Moltes festivitats tenien un origen o un sentit religiós, però aquestes es complementaven amb balls, element que donava un aire lúdic a la celebració.

A mitjan segle XIX s'anunciaven dotze festes populars al *Diario de Villanueva*, sense comptar Sant Gervasi, Sant Joan o Sant Pere.

La Memòria del Futur

Les festes començaven al mes de gener amb Sant Antoni; entre finals de gener i març hi ha el Carnaval, entre març i abril les processons de Setmana Santa. Ja a la primavera, en dies variables, els aplecs dels dilluns de les pasqües de Resurrecció i de Pentecostés. Al mes de maig, la benedicció de les collites amb la processó a la creu de Sant Gregori. Entre maig i juny, la festa del Corpus, amb la seva capvuitada que se celebrava amb balls d'organització popular en les diverses barriades i carrers. Eren les denominades popularment Il·luminàries, balls de carrer que es faran fins a la dècada dels anys 50 del segle XX. Al mateix mes de juny hi havia la Festa de Sant Gervasi, traslladada al diumenge més pròxim del dia 19 de juny, dia en què hi havia ball a l'era o a la placeta de l'ermita. Quatre dies més tard es celebrava Sant Joan que també es celebrava a les eres i camps propers a l'ermita. En el ball, l'orquestra tocava valsos, rigodons, polques... i per Sant Pere trobàvem envelats al barri de la marina. Al mes de juliol hi havia Sant Cristòfol. A l'agost, la festa de les Neus a Vilanova i la de l'Assumpció a la Geltrú. Per exemple, durant la Festa Major de 1865 es va muntar un envelat a la plaça de la Vila, en aquell temps anomenada plaça Ventosa, on se celebraren balls benèfics cada nit.

Després del mes de setembre, els d'octubre i novembre venien marcats pels famosos novenaris d'ànimes. Durant el mes de desembre sobresortien la festa de la Immaculada, les festes nadalenques i les bromes del dia dels innocents. Però si hi havia una celebració que

marquès la ciutat i la raó de ser de les seves societats, aquesta era el Carnaval.

És pels voltants de la dècada dels anys cinquanta quan s'inicia l'anomenada època dels grans carnavals. L'any 1858 surt la primera cavalcada benèfica i és l'època dels grans balls de màscares a les societats burgeses, com el *Círculo Villanovés* i el *Casino Artesano*. Balls que sempre tindran un rerefons benèfic, ja que es recapten més de 500 rals que són distribuïts entre l'hospital i els pobres de les dues parròquies, Sant Antoni (Vilanova) i Santa Maria (La Geltrú). Serà aquest ball de màscares el que tindrà continuïtat i el que marcarà el caràcter de cada societat, ja sigui burgesa o obrera. Els dos elements permanents del carnaval del segle XIX foren els balls i el carnestoltes.

Els balls eren de dos tipus: públics o privats (els de les societats). Es percep que si predominaven els balls privats, les festes carnavales, en el seu conjunt, se'n ressentien. El carnaval era un bon termòmetre polític, econòmic i social de Vilanova i la Geltrú i del país.

Les societats que participaren més activament en aquest renaixement del Carnaval de la segona meitat del segle XIX foren el *Casino Villanovés* (1851), el *Circulo Villanovés* (1853), el *Círculo de la amistad*¹⁷(1853), *La Floresta* (1853), el *Salón de la Juventud Villanovesa*¹⁸ (1851), *La Joventud* (1853), *La Lira* (1853), *La Imparcial* (1853) o *La Constància* (1853).

Amb aquestes societats s'hi trobaven reflectits tots els estrats de la societat vilanovina. Posteriorment, moltes van desaparèixer i d'altres en prengueren el relleu, però el model de carnaval creat des de les societats recreatives ja estava consolidat i ha perdurat fins a dia d'avui.

L'altra festa que va canviar de format en els mateixos anys i que cal esmentar és la Festa Major. La burgesia vilanovina integra la festa en la seva temporada d'estiu i en transforma el seu caràcter religiós per adequar-la a les noves pautes d'esbarjo de la vida burgesa. L'anterior

espai festiu, amb els balls populars al carrer, és substituït pel teatre, els concerts i els balls de saló nocturns.

Els sectors populars van assumint aquestes noves pautes de diversió, se les fan seves i els balls de societat, les funcions teatrals i els concerts s'estenen a través de la creació de societats de caire cada vegada més popular, sense trencar, però, la privatització de l'espai lúdic, característic de la festa burgesa.

Dels balls

Quant al ball hem de tenir en compte que era una pràctica lúdica habitual i que s'establí una temporada d'estiu i una temporada d'hivern. Temporades que es mantindran fins a la desaparició de les sales de ball, ja en el segle XX. Segons la temporada, els balls es feien a l'interior o a l'exterior. Els balls d'hivern es feien a les societats recreatives o al *Gran Salón* i a l'estiu es feien als jardins.

La Memòria del Futur

Temporada d'hivern, temporada d'estiu, més les festivitats assenyalades del calendari eren la base de les relacions socials que s'establien en els temps d'oci. Els balls eren l'escenari perfecte per a la relació entre sexes i punt de trobada per a la relació entre persones de la mateixa classe social.

Una altra característica de molts balls serà era el seu caràcter benèfic, reflex d'uns temps en què la religiositat era present arreu i on el divertiment pel divertiment era poc lloable. És per aquest motiu que durant tot el segle XIX, i també els posteriors, hi van haver una gran quantitat de balls benèfics encapçalats per les classes més benestans com a demostració del seu gran capital.

Per apropar-nos una mica més al format d'un ball del segle XIX hem recuperat el programa de l'any 1856 del *Casino Artesano*,

CASINO ARTESANO 7 septiembre de 1856

PRIMERA PARTE

Concierto:

- 1º Sinfonía
- 2º Duo final del segundo acto de la ópera *Hernani*
- 3º Variaciones de flauta
- 4º Duo de bajo y tenor de la ópera *Belisario*

SEGUNDA PARTE

Baile:	1º Vals coreado <i>El porvenir</i>
	2º Polka <i>La esmeralda</i>
	3º Española coreada <i>La perla</i>
	4º Americana <i>La sonrisa</i>
	5º Schotisch <i>El simpático</i>
	6º Vals coreado <i>La elegancia villanovesa</i>

COLOMER, PERE. 1861-1936. *Noces de platí. De la Societat Coral L'Unió Villanovesa de Vilanova i la Geltrú*, 1936.

Aquest fragment de programa reflecteix una societat canviant, amb les primeres mostres de l'obra de Josep Anselm Clavé¹⁹ a la ciutat i ens endinsa en el concepte de ball corejat, és a dir, protagonitzat per un cor o grup de cantaires. En aquest cas, ens trobem davant dels primers moments de l'*Orfeón Villanovés*, posteriorment coneguda com *La Unión Villanovesa* i *L'Unió Villanovesa*²⁰. Seguint amb l'anàlisi del programa, pel que fa a les peces de ball observarem una constant, la presència del vals, de la polca o del *schotisch* (conegut a casa nostra com xotis), balls europeus presents arreu.

Un altre programa que volem destacar és el del *Tívoli*, que data de l'any 1862, any en què els jardins van ser arrendats per tota la temporada d'estiu per la ja *Unión Villanovesa*. Allà la coral vilanovina va fer balls de nit i concerts matinals. Aquests balls que cada tarda i nit se celebraven durant l'estiu ocasionaren una minva considerable d'ingressos als balls benèfics, que cada festa es feien al *Gran Salón*.

TÍVOLI VILLANOVÉS 1862

Gran baile concierto para el sábado, día 7 de junio
por la sociedad coral "El porvenir de Sans"

DIRECTOR:	D. Francisco Ragón
NÚMERO DE CORISTAS:	32
PROFESORES:	20

PROGRAMA

PRIMERA PARTE

- 1º Sinfonia de la òpera *Juana de Arco*
- 2º *¡Al mar!*, barcarola a voces solas de Clavé
- 3º Vals por la orquesta
- 4º *La guajira*, americana coreada de Clavé
- 5º Rigodón por la orquesta
- 6º *La mascarita*, americana coreada de Clavé

SEGUNDA PARTE

- 1º *El somni d'una verge*, pastorela a voces sola, de Clavé
- 2º Vals por la orquesta
- 3º *La nina dels ulls blaus*, idilio catalán de Clavé
- 4º Contradanza por la orquesta
- 5º *Las ninas del Ter*, rigodón coreado de Clavé
- 6º *La Tula*, americana coreada de Clavé

Entrada para caballero: 3rs, id. para señora: 2rs. Sillas gratis.

A les 8 y media

Los jardines estarán profusamente iluminados a la veneciana

COLOMER, PERE. 1861-1936. *Noces de platí. De la Societat Coral L'Unió Vilanovesa de Vilanova i la Geltrú*, 1936.

Aquest programa torna a ser una mostra de la tipologia de balls de l'època, dels llocs on es feien i de la importància que prenia la figura de Josep Anselm Clavé i les societats corals.

A diferència de l'anterior, en aquest programa ja se'ns donen el preus de l'entrada, sempre inferiors pel sexe femení. La moneda de curs d'aquells anys eren els rals.

L'èxit d'aquest ball concert va ser molt destacat i va representar el primer concert que feia la primera societat coral que visitava Vilanova. Aquest èxit també es va fer notar a la resta de balls que se celebraven aquell mateix dia en altres societats recreatives, ja que la majoria restaren deserts.

Amb aquestes petites mostres hem reflectit que una part integrant de les activitats de la majoria de les societats esmentades era el ball i que en les ocasions solemnes el ball formava part de programes més amplis, que incloïen també alguna peça teatral, exhibicions eqüestres o gimnàstiques i fragments d'òperes o sarsueles.

s. XX Seguim ballant

*Xilografia
d'Enric Cristòfol
Ricart.*

1900-1940. Cap al segle XX

Sense recança ens vam acomiadar del segle XIX, ja que si bé havia estat aquell en què Vilanova havia assolit una major grandesa, també —per a mal dels nostres pecats!— ens va portar, com a fi de festa, a una tràgica davallada. Diríem que ens havia caigut una maledicció apocalíptica. “Ai, ai, d’aquella gran ciutat a la qual tots aquells que tenien vaixells a la mar s’havien enriquit! (Apocalipsi, 18, 19). La riquesa s’havia esfumat, el comerç d’exportació estava mort, les fàbriques mig paralitzades i les vinyes anorreades. Els pronòstics eren del tot pessimistes.

VIRELLA I BLODA, ALBERT. *Prètèrit Imperfecte. Vilanova: 1900-1915. “1900 - Fi de segle”.* Articles publicats al Setmanari de Vilanova i la Geltrú, 1996.

La Memòria del Futur

Aquest era el retrat dels primers anys del nou segle. Pel que fa a l’oci, l’entrada al segle XX fou una continuació dels últims anys del segle XIX. Però passada la primera dècada i, sobretot, als anys vint —després de la Gran Guerra— començarem a veure canvis significatius.

Si durant el segle XIX teatre i ball compartien moments lúdics i espais, amb l’entrada del segle XX s’hi afegeixen unes altres maneres d’ocupar el temps de lleure. L’esport i el cinema seran aquestes dues novetats, reflex del gust de la societat moderna sorgida de la industrialització. De l’esport només esmentarem que deixa de tenir un caràcter distintiu burgès i que va esdevenint un fet de masses, sobretot després de la Primera Guerra Mundial. Esport i industrialització ocuparan aproximadament el mateix espai geogràfic i Vilanova i la Geltrú n’és un bon exemple.

Pel que fa al cinema, cal dir que en el curs del primer terç del segle XX la irrupció massiva de projeccions cinematogràfiques en els espectacles i el retrocés simultani de les representacions teatrals foren la característica més destacada arreu, també a Vilanova i la Geltrú. Amb el pas del temps aquesta proporció de més cinema que teatre, en què

es podien incloure revistes de varietats, circ, drames, comèdies, sarsuelles i òperes, es decanta clarament cap a la primera opció.

Els antecedents vilanovins del cinema els trobem a la llanterna màgica, de la qual n'hagué algunes exhibicions a la Vilanova de mitjan segle XIX o en l'heliocinògraf, a la plaça de la Vila, el 16 de juliol de 1899. L'autèntic cinema, però, va venir de la mà d'una màquina de projecció accionada per un grup electrogen, presentant-se el primer llargmetratge a la ciutat. El lloc d'aquesta estrena va ser el Teatre Principal, al mes de març de 1902. Un any després, el 19 de març de 1903, s'inaugurava al Teatre Artesà²¹ un cinematògraf i es va estendre a primers d'abril de 1905 a la sala de la societat *La Cuyna*, al Teatre *Apolo* a mig octubre del mateix any i al *Jardín Español* (Teatre Bosc)²² el 1906. Amb l'electrificació de la ciutat l'any 1907, el cinema es va consolidar. L'arribada del cinema confirma, doncs, una altra opció de lleure que comença a ocupar les distraccions dels vilanovins i les vilanovines, i es converteix en l'oferta complementària als balls regulars de les temporades d'hivern i d'estiu.

L'any 1908, Vilanova tenia 11.628 habitants i hi havia deu sales a Vilanova: *Apolo*, Bosc, Diana, Principal, Unió Vilanovesa, Grècia Groga, Círcol Catòlic, Orfeó Vilanoví, Centre Federal i Joventut Tradicional. Dels jardins del segle XIX només en quedava els de l'*Apolo*.

Tal i com hem indicat, el canvi de segle porta una crisi econòmica que provoca el tancament de fàbriques i també d'algunes de les tradicionals societats recreatives. El *Círculo Villanovés* desapareix com a entitat l'any 1907 i es converteix en el *Fomento del Trabajo*²³. El *Casino Artesano* i el *Centro Artesano* també desapareixen. És a dir, s'esvaeixen les tres societats recreatives que marquen la segona meitat del segle XIX a Vilanova i es confirma una pèrdua del pes de la burgesia més benestant de la ciutat a favor de les societats obreres. Al mateix temps, però, en sorgeixen d'altres entre les quals destaquen les esmentades Foment, la Unió Vilanovesa i el Centre Català. Cal destacar que moltes entitats sorgides en aquest moment mostren un clar component catalanista. Així apareix una agrupació política com

el Centre Federal, però també una societat humorística com la Grècia Grogga o el mateix Centre Català, que inicialment donà cobertura a la seva seu, el Teatre Principal, a l'Orfeó Vilanoví. Les societats són vives i continuen el seu paper de motors socials i culturals de la ciutat²⁴.

La Memòria del Futur

Comparses a la plaça de la Verdura, davant la seu del Foment a començament del segle XX.

La façana de l'Orfeó Vilanoví mostra esgrafats en una disposició simètrica i el balcó ocupa tota la llargada de l'edifici.

*Programa de Festa Major de 1924.
El 3 d'agost d'aquell any el ball realitzat
al saló de l'Orfeó va anar a càrrec
d'un quintet dirigit pel mestre Montserrat.*

Nou segle, noves societats

Si molts dels balls a la ciutat els trobem relacionats als programes que portaven a terme les societats recreatives cal que fem esment d'aquestes.

Una societat, La sembra (1902), de tendència catalanista, és la que propicià la fundació del Centre Català (1903) i, alhora, afavorí l'aparició dels grecs grocs (1903), que es convertí en la societat humorística la Grècia Grogà²⁵.

La Memòria del Futur

La Grècia Grogà es creà com a societat humorística l'any 1903 i es constituí com a tal el 10 de setembre de 1905. S'ubicà a l'encreuament entre el carrer de l'Havana i la rambla Principal en els baixos d'un edifici de propietat de Joan Ventosa²⁶. Moltes festes i activitats de l'entitat s'iniciaven o es desenvolupaven a la Rambla davant del local. La immillorable situació de l'entitat comportà molta popularitat al bar i als cafeters que el regentaven.

El 5 de juny de 1904 s'estrenà l'himne de la societat amb lletra de Joan Tomàs Biscamps i música de Josep Planas i Font, que s'acostumava a cantar entre les dues parts d'un ball. Entre els socis n'hi havia de diferent tendència i condició, però el tarannà predominant era catalanista. No hi ha constància que cap dona fos sòcia de l'entitat, encara que participaven de les festes i balls.

Desaparegué el 1939, quan els baixos foren ocupats per un comerç de mosaics hidràulics. Actualment l'emplaçament està ocupat per una franquícia de roba femenina, *Punto Roma*.

Una altra de les societats nascudes en els primers anys del segle XX és l'Orfeó Vilanoví²⁷, que es creà l'any 1906. Estava formada per persona jove d'extracció obrera i sorgida de l'escalf catalanista.

Va oferir el primer concert al Teatre Principal el 27 de juliol d'aquell any, on radicà l'entitat de manera provisional. Disposà de seu pròpia des del 1910. Josep Ferrer-Vidal i Soler²⁸ cobrí les despeses de l'emblemàtic edifici modernista²⁹. L'entitat desaparegué a causa de l'esclat de la Guerra Civil espanyola. La darrera junta va ser la constituïda el 18 de febrer de 1935 en la qual es nomenà el darrer president, Miquel Altadill. Durant la Guerra Civil l'edifici fou ocupat primer pel Sindicat Agrícola i posteriorment per la Junta Municipal Agrària. L'immoble fou venut pels néts de Josep Ferrer-Vidal al rector de la parròquia de Sant Antoni, Llorenç Garriga, el 4 d'abril de 1945.

La *Gran Peña* va ser una altra de les societats sorgides en aquell temps. El local s'inaugurà el 4 de juny de 1913 al número 52 de la rambla Principal. És una societat cultural i recreativa molt participativa que perdura en el temps al mateix local on es va donar a conèixer³⁰.

*Davant la façana del Pòsit
hi ha l'esplanada on es feien els balls
de Sant Pere.*

Ja arribats els anys vint, el Pòsit de Pescadors inaugurà una nova seu. El Pòsit de Pescadors és la seu del Gremi de Pescadors, antigament allotjava la barca comunal, per possibles emergències i era el lloc d'assaig del *Coro de Mar* que desaparegué poc temps de ser construït l'edifici³¹. El nou Pòsit s'inaugurà el dia de Sant Pere de 1925, i es va convertir en la societat més populosa del barri de la marina.

De músics i músiques

La diversió popular per excel·lència continuava sent el ball i aquest no se'l deixava d'incloure en els programes festius.

En l'àmbit musical, és també un moment d'una gran proliferació d'orquestrades de ball com Joventut Catalana, dirigida per Eduard Savall. Emili Guasch dirigí *La Villanovesa* des de 1897 i *La doble vienesa* el 1906. El mestre Francesc Montserrat formà l'orquestra *Harmoniosa* i *La Vienes*a el 1905.

La Memòria del Futur

Passada la Gran Guerra la joventut s'enlluernà en els Estats Units, moltes de les orquestrades existents adopten noms anglosaxons. S'adeqüen els músics a les anomenades *Jazz band*: un músic a la percussió, un al contrabaix, un al piano, guitarra o orgue i instruments de vent, bàsicament trompetes, trombons i saxos. Es configuren d'aquesta forma l'Orquestrina Ràdio, també anomenada *Llòpis Jazz-orquestra* o Orquestrina Llòpis. Josep Planes fundà els *Lucky Boys* orquestra que actuà a la Sala i tingué continuïtat passada la Guerra Civil.

Fruit d'aquest nou temps és el ball que organitza la joventut del Foment en ocasió de les festes de la fira local, en el mes de novembre. Dirigit per l'orquestrina del Mestre Montserrat, un dels objectius, segons el programa, havia de ser conèixer una selecció de balls moderns de jazz darrerament arribats.

També en els anys vint, el 18 de gener de 1921, s'acomplia un nou binomi reflex del nou segle, s'anunciava el ball i el concurs de màscares d'un club esportiu, en aquest cas el Club Ciclista Vilanoví, el qual l'organitzava al *Gran Saló* per al dia 1 de febrer.

L'any 1926 apareixen dues orquestres a Vilanova que funcionen en determinades ocasions com orquestra i en d'altres com a cobla. Dins de la Unió Vilanovesa es constitueix l'orquestrina Els Atletes i en el marc del Centre Català la Cobla Principal.

Els músics vilanovins es formaven des de menuts a les llars a redós d'algun familiar, a les entitats o a les parròquies. Mossèn Pius i Pallàs, organista de Santa Maria de la Geltrú, fundà l'Escolania Montserratina l'any 1927, els nens cantaires aprenien música, les cançons de la parròquia i cant gregorià. Aquest projecte inspirat en la formació de l'Escolania de Montserrat es deturà quan començà la Guerra Civil.

Concurs de ball a la Sala durant la República.

(...) Pensant en la forma que les noies ballaven molts anys enrera, penso en els anys de la dècada dels 20 i 30. Recordo que la meua mare m'havia ensenyat un carnet que encara guardava de quan anava a ballar. Me'l deixava per jugar. Era una cartolina petita que es doblava pel mig. Al davant hi havia el dibuix d'una parella que estava ballant i dins posava el nom de tots els balls que s'interpretaven: vals, pas doble, tango... al costat les noies hi anaven apuntant el nom del noi que prèviament els anaven demanant per ballar. O sigui, tenien clar amb quin noi ballarien tota la nit o tarda. (...).

Testimoni del taller La història a les nostres mans, Dones amb memòria.

La Memòria del Futur

L'estructura del ball era fixada des del primer moment i especificada en els carnets de ball amb els què la societat obsequiava totes les noies. Era allí que s'emparaulava cada ball amb un o altre ballador, amb el vistiplau de la mare de la xicota.

Entre les notes específiques dels balls n'hi ha també de característiques, des dels balls de solters o els de casats, fins al ball de l'escombra, el del fanalet, el del tub, o el dels "macos", que es van començar a imposar cap als anys trenta.

Ballar als anys 30

Romà Pérez Monter

Vilanova i la Geltrú, 1918

Antics records

La Memòria del Futur

Jo vaig venir a la Sala entre el 1933 i el 1936, per aquí hi passava el jovent de Vilanova. La Sala era un lloc popular. Me'n recordo quan l'entrada valia 65 cèntims, les noies encara pagaven 10 o 15 cèntims menys. Però no pensis que arregar els 65 cèntims no era pas tan fàcil, costava.

A dins hi havia un rètol on s'anunciaven els 10 balls. Començaven pel pasdoble i acabaven amb un vals jota, hi havia el xotis, el tango, el pericon. Uns balls que ara, ni somiar-ho. Tu entraves i les noies estaven assegudes per tot el voltant de la Sala. Anaves a buscar una mossa, si ella et donava carbassa aleshores quedaves acollonit. A la del costat, no li diguessis pas res que no voldria pas ser un plat de segona. Entrat el ball feien la mitja cama, aleshores podies parlar amb ella. Acabada la segona meitat s'acabava el ball.

A part de la Sala també hi havia les societats: el Centre Federal, del qual jo n'era soci; el Coro; el Pòsit de Pescadors; la Grècia, aquells paios feien riure, eren la conya padre; hi havia l'Estat Català; l'Orfeó; el Foment; la Penya... Però no hi podies entrar si no n'eres soci. També hi havia les festes de Sant Pere davant de l'esplanada del Pòsit. Primer era a l'aire lliure, posteriorment es va fer allí mateix, però dins d'envelats.

Als anys trenta, l'estructura dels balls de societat continuava amb el calendari fixat: Sant Antoni, els balls de Carnestoltes, els de la Quaresma, els de Pasqua, les Revetlles, els balls de Festa Major, Santa Llúcia i diades nadalenques. Aquests balls de societat es trobaven complementats pels balls populars com el que seguidament detallarem.

Les festes de Sant Pere continuaven omplint la platja. El dia de més bullícia era la vigília del sant, quan es baixava a menjar les coques o els borregos. Era el dia del ball. L'orquestra se situava davant el cafè del Coro dels pescadors i aplegava els primers balladors, mentre un pescador subhastava les coques. De mica en mica començava a arribar gent de la pagesia. A les cinc de la tarda tothom esperava amb impaciència el ball del ram amb la subhasta de la toia. Cada any, tant per Sant Joan com per Sant Pere, mariners i pagesos es disputaven la toia pel desig d'emportar-se el ball. L'any que per Sant Joan el ball havia estat pels mariners, els pagesos feien tot el possible per no quedar enrere per Sant Pere.

En vigència del Gremi de Marejants, la revetlla se celebrava en dos indrets diferents: els peixaters davant cal Vinrut i els mariners l'organitzaven davant el Pòsit Vell. A partir de la inauguració del nou edifici de la cooperativa del Pòsit de Pescadors, el dia de Sant Pere de l'any 1925, les revetlles van trobar un nou emplaçament fins a l'esclat de la guerra. El ball no acabava gaire tard, a l'endemà, o aquella matinada s'havia de sortir a mar.

De la Festa Major cal dir que, durant la República (1931-1939), els actes religiosos d'anada i sortida d'ofici se suprimiren. Es va donar pas a un model festiu mixt, en el qual, unit al dinamisme de les societats locals, es reafirmarà un espai festiu públic concretat en el Ball de Festa Major, a la plaça de la Vila o de la República, i la Revetlla de la Rambla.

Pel que fa a les Il·luminàries, aquestes continuaven i no només es celebraven als carrers.

11 juny 1931

El próximo sábado por la noche tendrá efecto en el salón de verano de la sociedad coral L'Unió Vilanovesa un Gran Ball de Lluminàries a estilo japonés, que será amenizado por la orquestrina Els atletes.

La Memòria del Futur

L'any 1932 la Sala, fou escenari d'un inèdit concert que esdevingué un èxit de públic. El dilluns de carnaval l'Orquestra Montserrat, la tradició, i l'Orquestra Planas, la modernitat, es combinen. Mentre la primera interpretava llancers, americanes, rigodons etc, la segona arremetia amb moderns ballables. Aquell dia es despatxaren 1098 entrades.

Interior de l'Apolo amb la platea i les llotges plenes d'espectadors.

Temps de guerra (1936-1939)

La Guerra Civil trencà il·lusions personals i col·lectives. La por i la gana s'instal·laren en molts vilatans durant dècades. Moltes de les societats desaparegueren durant l'esclat de la guerra i els seus arxius foren saquejats o cremats. Malgrat això, el ball i el Carnaval disposen a Vilanova d'una continuïtat insòlita.

Quan jo vaig anar al front érem milicians, voluntaris dels partits polítics. Com que volia sortir de seguida em vaig allistar al POUM, que va ser el primer partit que tenia la centúria feta. Em volia allistar en un altre partit, però encara no tenia la centúria feta.

Quan feia aproximadament un any la República continuava encara sense exèrcit, van desfer les milícies i van fer l'exèrcit popular. Jo vaig passar de milicià a jove mobilitzat per edat, a la meua lleva li tocava. A l'exèrcit popular van entrar joves que no havien anat a la guerra, als uns i als altres ens varen obligar a fer l'instrucció a l'autòdrom de Sitges. Des d'allí ens escapàvem i veníem a la Sala a ballar. Hi havia molts nois joves que encara no estaven allistats, a la Sala varen continuar els balls fins que es va acabar la guerra. Acabada la guerra vaig tornar a venir a la Sala, no em va agradar gens. Hi havia una barana que separava la pista de ball, per entrar-hi havies de pagar. Van fer en un racó una mica de bar. Havia canviat.

Testimoni de Romà Pérez

Podem afirmar, doncs, que els moments d'oci en temps de guerra a Vilanova i la Geltrú varen existir. No deixaren de funcionar ni el Teatre Bosc, ni el Teatre Artesà ni tampoc el *Teatro Apolo*. Tots tres foren col·lectivitzats en els primers moments de l'esclat de la guerra. El Sindicat Únic d'Espectacles era l'associació que en tenia cura. Hi havia sessions limitades de cinema, normalment concentrades en els dies festius i vigílies. Hi havia sessions periòdiques de *varietés*. També es feien sessions de teatre a càrrec de companyies professionals. Als seus

locals socials les societats recreatives i culturals organitzaven balls, encara que només en dates assenyalades. Algunes entitats organitzaven a vegades teatre d'aficionats. L'activitat musical de concerts fou escassa. L'esport també hi va ser present, sobretot els partits de futbol i algunes curses ciclistes. Tanmateix, el fet a destacar de totes aquestes activitats lúdiques és que s'anuncien amb una finalitat benèfica. Per exemple, per a les víctimes del feixisme, per a les milícies antifeixistes, pels combatents del front, pels refugiats, pels hospitals de sang o per la campanya pro hivern de finals de la guerra.

Mitjançant l'observació del *Butlletí del Comitè de Defensa Local*³² hem pogut anar trobant algunes d'aquestes convocatòries esmentades, de les quals poques en seran balls. Per tant, el calendari de festes quedà esverlat, respecte al tradicional lligat a festivitats religioses i el Carnaval. Cal esmentar també que no hem trobat que s'organitzessin balls al principi de la guerra, la major part es concentren l'any 1938.

1936

A finals del mes d'agost de 1936, a un mes i pocs dies de l'esclat de la guerra, ja observem un anunci en el qual s'avisava de sessions extraordinàries de cinema a benefici de les víctimes del feixisme i que s'han socialitzat els espectacles públics.

Pel divendres 4 de setembre veurem que a la plaça de la Vila, anomenada de la República, el sindicat únic d'espectacles públics organitza un gran concert, destinat també a les víctimes del feixisme. Aquest gran concert començava a les 10 de la nit i va ser ofert per una banda composta de 50 professors de Vilanova, Sitges i Ribes, sota la direcció del mestre Francesc Montserrat. Aquests esdeveniments es van anar succeint periòdicament, també per part d'algunes societats recreatives que uniren esforços. Els seus primers actes també foren destinats a les víctimes del feixisme i es feren al mes d'octubre del mateix any al Teatre Bosc. Una vegada més les societats vilanovines es convertien en motor de les mobilitzacions a la ciutat. A finals d'octubre i al Teatre Bosc trobem *D. Cuan Tanorio*, un espectacle de la Grècia

Groga. El mateix destí va tenir l'obra de Santiago Rusiñol, *L'Hèroe*, representada al Teatre Artesà al mes de novembre i impulsada pel Partit Socialista Unificat de Catalunya.

Una excepció la trobem al mes de novembre. Hi apareix un acte organitzat pel Consell Municipal, més concretament per la Comissió de Cultura. Fou una gran sessió de cinema als teatres Bosc i Artesà, com a obsequi als infants de Vilanova.

El 14 novembre s'organitzava un gran festival atlètic al camp d'esports municipal a profit també de les milícies antifeixistes i el 19 novembre al Teatre Bosc i per a la mateixa fi, *varietés*.

Segons expliquen testimonis orals, durant la Guerra Civil tant la Sala com el Teatre Principal donaren aixopluc a refugiats. El 8 d'octubre de 1937 s'habilitaren unes dependències de la Sala com a menjadors socials. També es serviren menjars per a refugiats al Círcol Catòlic. En aquests emplaçaments s'hi servia menjar a nens, gent gran i refugiats. L'Ajuntament administrava aquests serveis.

1937

Ja l'any 1937 trobem alguns actes més. Per exemple, un partit de futbol a benefici de l'hospital municipal, en el mes de febrer, i tres dies més tard la visita de la banda municipal de Barcelona al Teatre Bosc, a profit dels hospitals de sang.

El 18 de febrer, l'Orfeó Vilanoví també volia contribuir a la causa de la lluita contra el feixisme organitzant un festival artístic teatral a la seva pròpia entitat.

El 13 de maig arribava a Vilanova la banda municipal de Madrid, que tocava a favor de la resistència de la capital.

Però el primer ball que hem trobat anunciat al *Butlletí del Comitè de Defensa Local* és un gran ball al Teatre Artesà amb data del 28 de setembre:

TEATRE ARTESÀ

Avui, nit, festival organitzat pels minyons de la lleva del 38, a benefici de la casa de sanitat i assistència social d'aquesta localitat.

GRAN BALL

a càrrec de l'orquestra Lucky Boys

Els minyons d'aquesta lleva que han de formar les reserves del nostre Exèrcit Popular Regular, abans de marxar d'aquesta estimada vila, hem organitzat aquest festival, que estem segurs que serà ben acollit pel poble de Vilanova, a l'ensens que és a benefici de la casa de sanitat ja esmentada. A la mitja part, seran sortejats varis objectes que resten exposats a l'establiment de radio de J. Montaner (Radio Vilanova).

Preus: homes 2.50 ptes; llotges 5 ptes; senyores i senyoretes entrada gratis.

1938

El divendres 4 de març de 1938 sortia l'anunci d'un ball benèfic, aquest anunci detalla minuciosament el perquè de la seva celebració:

Ball benèfic

Els minyons compresos en la lleva del 1940, obeint unànimament la recent crida del govern de la república incorporant-nos a files, disposats a contribuir amb el màxim esforç a conservar la independència del nostre poble i aixafar la criminal bèstia feixista, hem organitzat per acomiadar-nos del poble de Vilanova i la Geltrú un ball matinal que tindrà lloc el propinent diumenge; dia 6 de mes en curs, a les deu en punt, al saló esplai.

No seria just, però, que en els moments difícils que vivim, escollíssim la frivolitat d'un ball per acomiadar-nos de les nostres amistats, i a tal efecte el producte íntegre de la recaptació que s'obtingui de l'esmentat ball serà destinat totalment a la casa de la sanitat i as-

sistència social de la nostra vila, per ajudar d'aquesta manera a la magnífica obra realitzada amb sacrificis i esforços per la comissió de sanitat i assistència social del consell municipal.

Esperem que tota Vilanova respondrà dignament a la nostra crida convertint aquesta festa amb un ingrés nodridíssim per la nostra casa de sanitat i assistència social.

Aquest ball surt el dia següent novament, però anunciat de la següent manera:

Saló Esplai

Diumenge a les deu del matí.

Ball de Comiat

dels minyons de la lleva dels 40

a profit de la Casa de sanitat i assistència social.

Els ballables a càrrec de l'orquestrina Lucky Boys.

Preus: homes 2.50; senyores i senyorettes entrada gratuïta

La Comissió

Un altre dels pocs balls que hem trobat va ser el celebrat el 22 maig 1938:

Saló Esplai

Demà diumenge, a les cinc de la tarda:

Gran Ball

organitzat pels minyons de la lleva del 40 de marina,

amb la col·laboració de la secció musical del sindicat

de la indústria de l'espectacle.

Preus: homes 2 ptes; senyorettes 0.75.

El 4 d'agost de 1938 es convocava al Teatre Bosc, teatre per a l'activitat de guerra. Però, per primera vegada, també trobem al Teatre *Apolo* pel diumenge 7 d'agost grans funcions de varietés, sense cap destinació benèfica.

Diumenge 14 agost

Gran Baile-Verbena

Organizado por los trece marinos, en los jardines del Parque Municipal, Rambla Samà se celebrará domingo un gran baile verbena a beneficio del SRI local y amenizado por una popular orquestina de Barcelona.

El baile dará principio a las cinco de la tarde.

Dado el fin benéfico de este festival, la entrada será gratuita para las mujeres y de dos pesetas para los hombres.

El 23 de novembre, per exemple, trobem la preparació cap a la campanya d'hivern al *Teatro Artesano*.

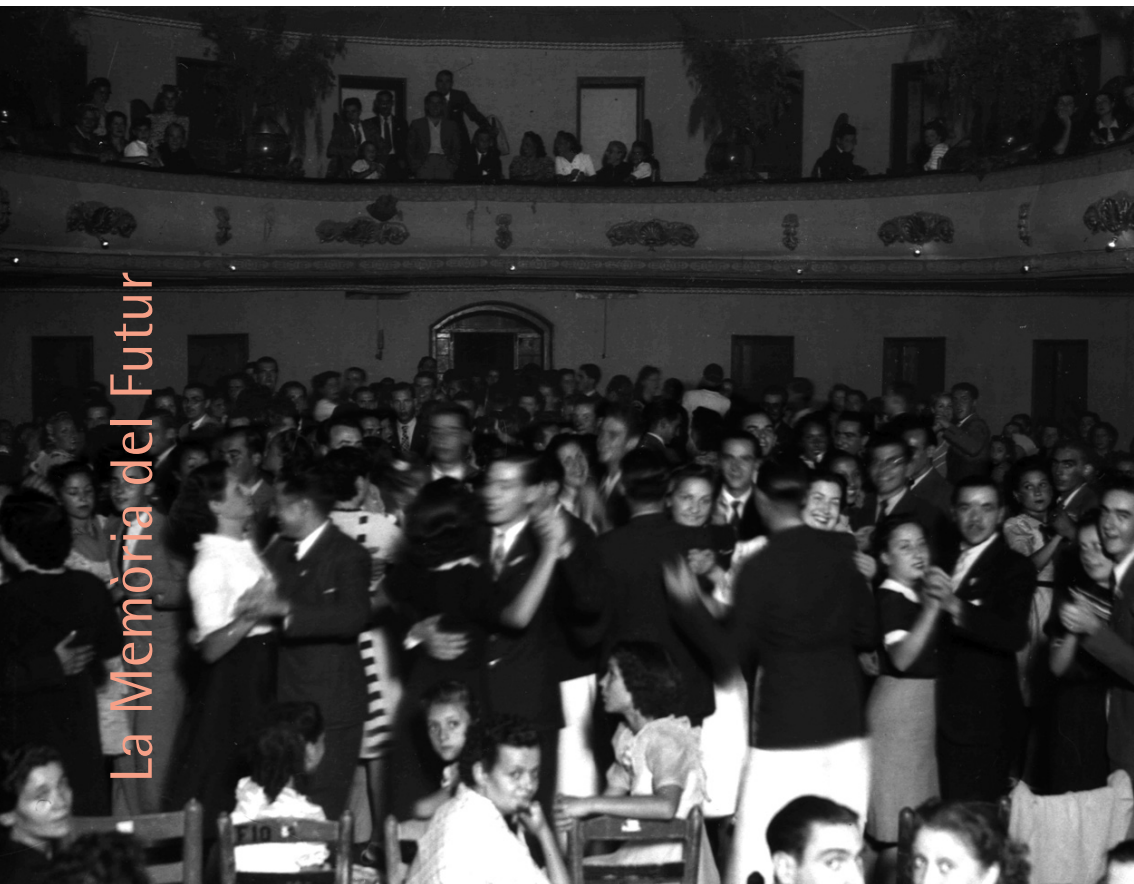
Extraordinaria sesión cinematográfica organizada por la Agrupación de Mujeres Libres de Villanueva y Geltrú y dedicada a adquirir ropas de abrigo para ayudar a la campaña de invierno.

1939

El 12 de gener encara es programava a les 9.30 h i al Teatre Artesà una sessió extraordinària de cinema a favor de la campanya d'hivern.

El dia 14 de gener s'acaba el butlletí i el 21 de gener entraven les tropes del cos d'exèrcit marroquí a la ciutat, comandades pel general Yagüe i s'iniciava un nou període, la dictadura del general Franco.

1940-1970. I després de la guerra

La Memòria del Futur

*Ball al Teatre Principal amenitzat
per l'orquestra Lucky Boys a principis
de la dècada del 1940.*

Ball a la Pèrgola.

Àngela Blanch Rosich

Vilanova i la Geltrú, 1926

Tot ballant ens vam trobar

La Memòria del Futur

A nosaltres ens agradava ballar amb pescadors, gent d'aquí perquè en sabien més. Com que Vilanova no tenia moll, els mariners amaraven les barques a Barcelona. Clar, anaven a ballar i en sabien molt, els que venien de l'Arboç o Vilafranca no en sabien gens.

Abans que obrissin la Sala, entre el 1940 i 1942 hi havia el Lido, l'actual Biblioteca Oliva. Allí s'hi feren balls molt populars. La Pèrgola era molt bonic talment com s'hi estiguessis dalt d'un vaixell. L'aigua petava a sota. Fins i tot quan vam tenir el primer fill el deixàvem a casa la mare i veníem a ballar.

Ens vam conèixer a la Pèrgola l'any 1944, jo tenia 17 anys. Ell venia de fer la guerra, no em va semblar que era massa gran. Jo li vaig demanar d'on era, em va dir que era de Vilanova, que acabava de fer la mili i era de la quinta del 39. L'endemà al matí vaig anar a treballar a la Fàbrica Freixes, on em van dir que els de la quinta del 39 tenien 25 anys. 25! Tan gran! Però de seguida vam començar a sortir. Després vam venir a la Sala, aleshores ja érem parella.

La victòria franquista posa fi a la guerra i dona inici a la llarga Dictadura (1939-1975). S'inicien uns anys difícils. Els anys quaranta són els de la imposició d'un nou règim —un estat autoritari—, la destrucció de les estructures vigents fins al moment —les institucions d'autogovern catalanes— i els de la persecució de la llengua i la cultura catalanes, juntament amb qualsevol manifestació d'identitat nacional. La conseqüència més evident serà la destrucció del teixit associatiu, tan del país com de Vilanova i la Geltrú.

Entrada del Teatre Cinema Bosc als anys 1940. Les pel·lícules anaven sempre precedides pel noticiari NODO.

DIARI DE VILANOVA
de 29 d'octubre de 1999

Àngel Serrano Varas

Els animats balls del Saló Marfil

La Memòria del Futur

La gent de Vilanova i la Geltrú, en la dècada dels quaranta, va saber portar amb exemplar resignació i enteresa —quin remei!— les obertures i desgràcies de tota la natura imposades pels avatars d'una dura postguerra que semblaria no acabar mai.

A pesar d'això, la rambla Principal, en els dies festius, era plena de gom a gom d'un públic endiumenjat que sabia aparcar les seves preocupacions diàries, i enfront d'un martini amb sifó o una popular gasosa Montell, es divertien veient passejar els joves eixerits o senyores perxerones de vestir elegant.

Quan la tarda avançava, i després del partit de futbol —que començava molt aviat—, els joves solien anar al Saló Marfil, local amb molt de vigor, a ballar sobre un terra encerat que permetia als ballarins suaus lliscaments, sempre obedients al ritme que marcava l'Orquestra Planas. Aquella diversió era un regal per a les ànimes d'una joventut, que volia ser feliç.

Recordo que en una d'aquelles tardes festives l'Orquestra Planas, que tocava molt bé —especialment el tango—, va atacar els primers compassos de La Comparsita i tres o quatre parelles amb sana competència van rivalitzar en els passos i els punteigs tractant de demostrar les seves habilitats i despertar l'admiració de tots els espectadors.

—Això no té color. El millor, com sempre, és el Cirera...

—Sí, és el millor, i de llarg...

Una vegada l'orquestra va finalitzar la interpretació del tango criollo, i així que van callar els aplaudiments dedicats als ballarins, va aparèixer en escena, junt amb els músics, l'espatenant cubana Lucy Moreno, vocalista-animadora que l'empresa havia contractat per vestir de gala el ball amb la seva veu i la seva abassegadora simpatia.

—L'orquestra Planas té l'honor de presentar la famosa artista del Carib... Lucy Moreno...! —va exclamar, amb veu entusiasmada, el presentador.

Després de tan original anunci, no se sap per quina causa, el presentador va perdre la veu. Després es va dir —no sé si amb certesa— que, a la setmana del succés, van haver d'extirpar-li les amígdals en una clínica de Barcelona, i a punt va estar de quedar-se mut. I és que quan un s'entrega d'aquesta manera...

El públic masculí va esclatar en una tancada ovació. I entre els xiulets d'admiració i picament de peus dels més bojós, Lucy Moreno va dir feliç, contenta i emocionada;

—Gràcies, amics de la mare pàtria! Son vostès molt gentils i més bons que el pa!

A la gent això de la mare pàtria i allò de molt gentils els va agradar moltíssim. La gent, encara una mica avisada no esperava tanta simpatia, i de tan contenta que estava allà més que un ball semblava Troia cremant-se...

L'orquestra Planas aquella tarda va haver de posar tot el seu esforç per continuar, sense desentonar, el ritme explosiu de l'artista caribena.

Generosa de veu. Generosa de pit. Generosa d'entreuix Generosa d'escot. Generosa de tot... La immensa majoria de joves es van plantar davant del petit escenari i es miraven la cubana, entre babaus i calents.

A la pista només una parella estava en el seu particular tall, ballant com millor sabien, la melodia de la caribenya, que deia amb tota la gràcia i tota la desimboltura del món:

—Bájame la jaula, Jaime... ¡Bájamela...! ¡Bájamela...!

Algú va dir, no sé si amb raó, que allà semblava més una cançó mora que cubana.

Ja acabat el número, —que va ser tot un boom—, els més excitats van anar al bar i van apagar els seus focs en un got de menta gelada amb trossets de llimona...

El 1940 Josep Planas Ferret arrendà la Sala. Fou el cap visible del negoci i de l'orquestra que hi actuava habitualment, l'anomenada Orquestra Planas que adoptà altres noms com Jazz Club o *Los Saturnos*. Aquella orquestra, que en alguna ocasió compartia cartellera amb alguna altra, amenitzava les vetllades entre boleros i pasdobles. A la dècada dels quaranta els llocs emblemàtics on es fan balls van ser la Sala a l'hivern i la Pèrgola a l'estiu.

Recordant els balls a la Pèrgola

La Memòria del Futur

L'autor d'aquestes línies guarda, en la seva fràgil memòria, tot un anàrquic formigueig de records i anècdotes que deambulen, al seu aire, davant la incapacitat —reconeguda i assumida— d'ordenar-les amb aquest mínim rigor cronològic que exigeix qualsevol col·lecció que s'aprecii o mitjanament organitzada hi ha ressorts en nosaltres que activen les llums de la memòria al seu desig i de la manera més imprevista. Per exemple, una melodia. Una imatge. Una evocació repentina. Reconèixer un rostre que creïem tenir oblidat. Escoltar el timbre d'una veu especial. Tot això poden ser raons suficients per despertar records i traslladar-nos a situacions que tornen a renèixer diàfanes, precises i concretes, malgrat d'haver estat viscudes fa molts anys, per donar fe que no sempre el pas del temps acaba guanyant la batalla.

En aquesta ocasió el ressort que ha actuat de despertador dels meus records ha estat presenciar l'emblemàtica torre de Ribes Roges. Coneguda, també, sobretot pels vilanovins més veterans, com La Pèrgola.

Fa més o menys mig segle —més bé més que menys— a la torre de La Pèrgola, convertida en un bar, se li va adossar una glorieta on el jovent, en els saraus i els dies festius, cercava la diversió ballant els ritmes més moderns o escoltant les melodies més romàntiques i sentimentals, interpretades per cantants de gran fama com Mario Visconti, l'autor de Las muchachas de la plaza España i d'altres melodies molt populars.

Cançons que, com una bella jove en estat de merèixer com parella de ball, inundaven els nostres cors de romanticismes i despertaven una lletania de paraules amoroses i seductores bajo el palio sonrosado de la luz crepuscular.

Tanta era, llavors, la proximitat de La Pérgola amb el mar, que en els dies que l'onatge venia saltant, per trencar en les roques que la protegien, l'aire del càlid estiu que s'impregnava d'efluvis marins i de reconfortants humitats que els ballarins, per l'exercici de ball, sempre agràiren.

Com no recordar el relaxant xiuxiueig de la mar calmada i les reverberacions de la lluna obrint-se pas entre la planura d'una mar envoltada per la foscor de les nits platejades per les estrelles!

Aquell marc tan romàntic va determinar —i de quina manera!— que molts d'aquells primers passos amorosos acabaven en feliços casaments.

Avui, en observar La Pérgola, —tant entranyable per tantes raons—, s'han despertat en mi records tan clars com les aigües que neixen en les fonts i he pogut reviure uns moments que tan sols es viuen quan el cor està poblat d'il·lusions i buit de desengany i de desesperances.

De vegades succeeix que davant una visió —en aquest cas La Pérgola— tan carregada de vivències és té el convenciment que qualsevol temps passat va ser millor. Asseveració tan discutible com segurament incerta. Però que es fonamenta en aquells moments que mai han de tornar i sols ens consolem embellint-los amb la vella fórmula de la poesia, en un intent, segurament debades, de negar-nos a veure'ls morir.³³

Balls de Sant Pere a la dècada de 1940.

Als anys 30 s'establí un nou espai lúdic a la ciutat, espai que anys més tard també acolliria balls. La Pèrgola, torre carlina datada l'any 1874, va ser arrendada a començament dels anys 30 pel joier Pep Milà, que a l'estiu organitzava nombroses vetllades musicals. El local s'anunciava com un gran bar cafè amb begudes de les millors marques, gelats de totes les classes, especialitzat en coberts a 6 pessetes i ball. Aquest espai restà aturat durant la Guerra Civil i reinicià la seva activitat el anys quaranta, convertint-se en un lloc de referència dels balls de la temporada d'estiu, tal i com s'ha detallat en l'article de l'Àngel Serrano. A la Pèrgola s'hi podia pujar fins dalt de tot. A la torre se li adossà una glorieta on s'ubicà una pista de ball il·luminada per fanalets de colors i una barra de bar on es podia apaivagar la set amb un got de menta gelada amb trossets de llimona i un bon raig de sífó.

L'orquestra Planas era l'encarregada d'aportar la música, donant així continuïtat a la seva activitat, ja que durant la temporada d'hivern es trobaven al *Salón Marfil*. La pèrgola va desaparèixer als anys seixanta.

*Ball de Primavera al Foment.
Maig de 1949.
Foto cedida per Montserrat Tetas.*

Montserrat Tetas Mestres

Vilanova i la Geltrú, 1930

Un ball de societat diferent. El ball de primavera

La Memòria del Futur

Entre les societats lúdiques que hi havia a Vilanova en els anys 1948-1949 i 1950 una n'era el Foment Vilanoví. De les moltes festes que celebrava l'entitat, una d'elles era el ball de primavera.

Aquest ball era molt especial, les noies anaven amb vestits llargs, havien de ser vestits de roba com de fil, cretona, percales... molt primaverals.

S'hi anava amb parella i es celebrava durant el mes de maig. Després de Carnaval ja es pensava en el ball de primavera. Els joves demanaven a la noia que els feia més gràcia per anar al ball amb ell.

Quan les noies ja tenien parella ja pensaven amb el vestit que es farien amb una il·lusió tremenda. Generalment cada any canviaven de parella. Era una època molt bonica de la nostra joventut.

El Foment és l'entitat que durant la postguerra es mostra més activa. Els seus socis reprenen el Carnaval l'any 1946.

*Sardanes a la Rambla el 1946.
El règim franquista permet
balls populars i expressions folklòriques.*

Montserrat Daviu Rovira

Vilanova i la Geltrú, 1927-2010

Començar a ballar

La Memòria del Futur

Si no recordo malament, crec que va ser als quinze anys que els meus pares em van deixar sortir a donar un tomb a les tardes dels diumenges. Em donaven una pesseta que jo no em gastava i que en guardava en una capseta.

Un diumenge a la tarda ens va picar la curiositat d'entrar en un ball a la meva amiga i a mi. No vaig parar ni un minut! Em va agradar tant que va ser així com vaig començar a gaudir del ball. En aquella època hi havia força sales de ball. (...) Recordo el Coro, que estava darrera d'on hi havia el cinema Diana. Allà hi havia uns jardins i s'hi feia ball a la nit, si el temps ho deixava, i sinó el feien al cafè, només a les nits, però.

En el Cinema Diana es feia ball algunes vegades l'any, que era el dia de Sant Antoni i el ball del regal, que només el podia celebrar el noi que tenia diners i que el podia comprar. Un altre dia assenyalat era el dia de les modistes, que era el dia de Santa Llúcia. En sortir de treballar anava a cosir a la casa de la Sra. Paulina, que era la mare de l'Àngela Blanch i en tots els tallers ens vam fer uns barrets de paper, i el que guanyava li donaven el primer premi. Durant dos anys seguits vam guanyar el primer premi, que es feia al migdia i que s'aprofitava per fer el ball del vermut. I a la nit una altra vegada a ballar, acompanyades de les mares... i el meu germà, que era sis anys més petit. També volia venir per anar-me dient quin noi sí i quin noi no... i tota la nit m'estava al darrere (...).

*Mostra dels barrets que confeccionaven.
Foto cedida per Montserrat Daviu Rovira.*

Arran de la tradició de cosir per fer-se el seu propi aixovar en surt el ball de les modistetes de Santa Llúcia, el dia 13 de desembre.

El ball de les modistetes és un dels més recordats de la postguerra i se'l considerava com un ball molt entretingut. S'organitzava al Cinema Diana, al qual li enretiraven totes les cadires de la platea i hi quedava una gran pista de ball. Es recorda com una jornada molt entranyable que acabava en un ball especial. Hi anaven molts estudiants i les noies, moltes molt jovenetes, intentaven posar-se els seus millors vestits.

Miquel Altadill Giner

Vilanova i la Geltrú, 1937

Els meus records musicals dels anys 50 i 60

La Memòria del Futur

La meua afició per la música la duc a la sang. De menut escoltava la única ràdio que hi havia a tot el veïnatge, i que durant la primavera i l'estiu, ambientava els patis i jardins de totes les cases. Jo m'extasiava escoltant les orquestres i els cantants d'aquella època. Això sí tots els intèrprets eren espanyols, atès que en aquells temps i en aquest país, estaven prohibits "los extranjerismos".

A primers dels 50 del segle passat, a casa ja van poder adquirir un aparell de ràdio, i aleshores vaig poder descobrir emissores estrangeres i en el seu dial, captava orquestres i cantants internacionals. A meitat dels 50 vam adquirir un tocadiscs i, amb l'obertura del mercat, a cada ocasió adquiria discs que anaven enriquint la meua col·lecció: Paul Anka, Elvis Presley, Tom Jones, Engelbert...

També s'organitzaven balls durant "les Il·luminàries", que eren unes festes populars que celebraven alguns carrers de Vilanova. El carrer quedava tancat pels dos accessos i per accedir-hi, s'havia de pagar una determinada quantitat. El carrer estava engalanat amb serpentes, gallardets i globus de colors. Es feien partits de futbol (solters contra casats), concursos, festes infantils i juvenils, carreres de sacs, així com alguns balls amb gramola o petita orquestrina.

Quan s'inaugurà la Bolera Vilanova, el dia 24 de juny de 1953, poc es podien imaginar els promotors que uns anys més tard desapa-

reixerien les pistes de bitlles i naixeria la pista de ball més popular d'entre moltes comarques. De fet, era la Bolera, com un oasi enmig del desert. Els nens ja érem uns nois i a la Bolera buscàvem noves amistats. Quant a actuacions musicals, recordo les de Jorge Sepúlveda, Lorenzo González, Víctor Balaguer, Marino Marini, Ramon Calduch i les orquestres de Ramón Evaristo, Jaume Miralles, Janio Marti, Savoy, Niza, Kursal entre moltes altres.

Sí m'agradava la música, que els dies feiners, durant l'estiu, a la Bolera m'autoritzaven a que fos jo l'encarregat de posar els discs. Una platina era exclusivament per posar discs durs de pedra, amb melodies extraordinàries, tant de cantants, grups o orquestres. En recordo moltes com: Siempre en mi corazón i Mi casita de papel de Raul Abril Que bonitas son las flores i Tres amores de Fernando Caz.

Durant els anys 60, del dilluns de Pasqua fins a la Fira, a més de la Bolera, també se celebraven balls a les pistes de California (Hostal Solvi), Rio (Can Pahissa) i Kansas (Tetuan/Escolapis). Algunes festes, però fèiem "campana" d'aquests locals, atès que era molt freqüent organitzar balls particulars en alguna casa amb superfície adequada. Durant l'hivern el Saló Marfil o la Sala, era l'únic local musical d'aquells anys. L'orquestra Planas i els Saturnos, eren les orquestres habituals. Els populars cantants eren els amics Estanis Vallverdú, Pepitu "Joe" Pascual, Llibert Sabrià i Gregori Cañabate.

Després de la guerra l'escenari del Teatre Artesà restà abandonat i només s'hi projectaren pel·lícules. L'any 1955 s'hi feren reformes i el *Teatro Artesano* esdevé el Cinema Diana. L'empresari que s'hi instal·là també regentà el Cinema Kansas, espai a l'aire lliure on també s'hi realitzaren balls.

Pel que fa a la Bolera, el senyor Clua, empresari, arrendà un terreny de la família Corbeto a l'encreuament entre el carrer de Cuba i el carrer de Josep Llanza amb la intenció de muntar un negoci d'entreteniment per al jovent. La revetlla de Sant Joan de 1953 s'inaugurà la

Cartells que anuncien els balls
que es realitzaran a la Bolera,
a la dècada dels cinquanta.

BOLERA VILLANUEVA
 Con sus 8 pistas de Reglamento • Los mejores de la Provincia
JUEVES, 27, Y DOMINGO, 30 MAYO 1954
 De 12 a 2, **SELECTA AUDICION DE SARDANAS**
 Tarde, a las 5'30 :
GRAN BAILE
 a cargo de
JOSE VADELL y su Ritmo
 con el cantor **FRANCH GUIRRO**
ESMERADO SERVICIO DE BAR
Grandes partidos de Fútbolín
 Sus mejores horas las pasará en **BOLERA VILLANUEVA**
 Bolera Villanueva
 CL 14/2.28

BOLERA VILLANUEVA
Domingo, día 9 Octubre 1955 - A las 6 tarde
SELECTO BAILE
 amenizado por la
Orquesta BRISTOL'S
 con su cantor **Ramón Calduch** y la vocalista **Mari Carmen**
 Oigan una vez más a estos dos genuinos intérpretes de melodías modernas, y a la Orquesta BRISTOL'S en sus grandes creaciones. Deseñense con la más completa selección de baillables que puedan haber tenido por marco la pista de «BOLERA VILLANUEVA» durante la presente temporada.
Día 12 - Fiesta de la Hispanidad - A las 6 de la tarde
GRAN BAILE amenizado por la Orquesta **SENSACION**, en honor de la U. D. de Sans
 Bolera Villanueva
 CL 14/2.29

Bolera amb vuit pistes per jugar a bitlles a l'aire lliure. El paviment era de formigó lliscat i encerat, les pistes eren anunciades com les millors de la província. En poc temps el negoci es diversificà, en una part que quedava coberta i propera al carrer de Llança s'hi començaren a fer balls. Amb el pas del temps el ball agafava més i més importància. Primer es va desmantellar la meitat de les pistes de bitlles i després, ja sota la gerència de Manel Corbeto Masdeu desapareixerien per complet. La Bolera mantingué el nom encara que era una empresa dedicada a oferir concerts de grups destacats. Era un negoci de caràcter familiar que obria a l'estiu i durant el mes d'agost diàriament de set a deu del vespre. A la barra s'oferien refrescos i combinats. Pel seu escenari passaren conjunts com Els Sirex, Els Mustang, Janio Martí, l'Orquestra Meravella, Salomé o Rudy Ventura durant les dècades dels cinquanta, seixanta i principis dels setanta.

Quan desaparegué la Bolera donà pas a la discoteca Exon que després s'anomenà Ufos. Actualment el solar està ocupat per habitatges familiars.

*La Bolera.
Foto cedida per la família Corbeto.*

Teresa Andreu Vidal

Vilanova i la Geltrú, 1941

Els meus balls

La Memòria del Futur

Pel que fa a mi, fins entrats als anys cinquanta no vaig començar a anar a ballar.

De petita, amb els meus pares, hi havia anat, anàvem pels carrers, quan feien les Il·luminàries. Els carrers els guarnien amb fanalets i banderetes, hi havia música i ens ho passàvem molt bé.

A la platja hi havia la torre de Ribes Roges, que tenia una glorieta amb una pista de ball. Hi tocava l'Orquestra Planas, que a l'hivern tocava al Sala Marfil, la qual va existir fins als anys seixanta.

Hi havien altres locals, com ara La Gran Penya, El Coro, La Gresca, el Pòsit... i els balls particulars, que es deien guateques. També hi havia les revetlles i la Festa Major.

Per Carnaval vaig anar al ball de les dues hores del Foment, era a la nit i hi vaig anar acompanyada de la meva mare. Per Sant Antoni anàvem a l'Apolo, al ball dels Tres Tombs.

A la Bolera hi anàvem a la tarda, soles, a la nit no.

El dia de Santa Llúcia a la Sala ens ho passàvem molt bé.

Amb qui avui és el meu marit no ens vàrem conèixer en cap ball, sinó ballant sardanes a la plaça de les Neus un dia de Rams.

Fins que ens vam casar anàrem a ballar. Després també però quan van venir els fills vàrem frenar i ara que ja són grans i han marxat de casa anem a ballar al club de jubilats i esperem que ens duri molt poder-ho fer.

De balls, en continuaven havent-hi molts. El ball de la candelera era ball de gala, després ja venien tots els de carnaval, que eren tres dissabtes seguits. El Dijous Gras era el ball de mantons i també el ball de disfresses "maques" fins al dissabte de carnaval que era com ara el ball de mascarots.

Després venia el ball de primavera i el de l'estiu. Els feien als jardins del *Teatro Apolo*, i les noies anaven amb vestit llarg. Després, hi havia algun ball més fins arribar al cap d'any.

A l'estiu se celebraven a la Bolera totes les revetlles: Sant Joan, Sant Pere, Sant Jaume i la Festa Major. Per Sant Antoni, s'acostumava a fer ball al Teatre *Apolo*, treien les butaques i es ballava. Es comenta que feia baixada i que costava molt tirar amunt. A la mitja part, subhastaven una toia, que gairebé sempre se la quedaven els abanderats i ballaven el següent ball. Els diners que en treien eren per a l'hospital. Aquest ball de Sant Antoni, quan l'*Apolo* ja estava molt deteriorat, el van fer a la Sala i després ja a l'envelat.

Al mateix *Apolo* a la dècada dels 50 la *Juventud del Fomento Villanovés* també hi celebrà balls de gala durant la Festa Major.

Amali Amell Montaner

Canyelles, 1940

Ser músic

La Memòria del Futur

L'any 1956 vaig entrar a treballar en una oficina (va ser el meu primer treball) on hi havia entre altres el sr. Josep Planas, jo llavors tenia 16 anys, i vaig saber que ell era músic. Jo feia poc que havia sortit dels escolapis, els mestres sempre deien als meus pares, aquest fill vostre pot ser un jugador de futbol. Vaig tenir la possibilitat de fitxar per l'amateur del Vilanova, però el cap de l'oficina no em va deixar sortir per anar a entrenar i aleshores ja ho vaig deixar córrer. Però al cap d'un parell d'anys, el sr. Planas em va dir: "tu perquè no vens a cantar a la nostra orquestra, t'he sentit i amb la veu que tens pots cantar". Li vaig dir que sí i vàrem quedar per anar un dia a casa seva, ell tenia un piano i em va ensenyar una cançó i em va dir: vale.

Llavors el sr. Planas em va dir: "ara vas amb el sr. Milà que també toca amb aquesta orquestra i ell t'ensenyarà música i a cantar". Vaig començar a aprendre música i cançons i a assajar amb l'orquestra. El debut va ser als jardins de Can Pahissa, després al Solvi (era època d'estiu) i a la Sala tot un hivern.

Al cap d'una temporada un senyor (de qui ara no en recordo el nom) em va dir: "perquè no vas a Sitges amb sr. Torrents (que és director d'orquestra) que és molt bo per aprendre música i cant ?". Vaig anar-hi i al cap d'un temps em va dir: "vine a cantar a la nostra orquestra, aquí a Sitges, que es diu Mozart i actua al Prado". Vaig cantar tota una temporada, també vaig començar a aprendre a tocar el saxo, però després vaig anar a complir el servei militar i quan vaig tornar vaig deixar tota la música.

Les relacions amb el públic sempre acostumen a ser bones, tant com a músic o cantant, si la cançó que es toca o cantes els agrada, te la feien repetir. Era un temps que la música era molt melòdica i així l'aprofitaven per acostar-se més a una noia, ja que quasi era l'única ocasió que llavors hi havia per relacionar-se amb les noies. Quasi tot estava prohibit, moltes de les noies venien al ball acompanyades de les seves mares.

Recordo que tenia un parell de cançons que les cantava en català, cosa totalment prohibida, ja que eren en ple mandat del règim de Franco.

Recordo una de les anècdotes: un dissabte a la nit mentre cantava a la pista del Solvi una cançó italiana que parlava de la pluja i de l'amor... es va posar a ploure!

La possibilitat d'anar a ballar a altres llocs eren poques, perquè a Vilanova i la Geltrú no hi havia res més, hi havia pocs cotxes i motos per sortir.

Ara encara veig que l'única gent que segueix aquest tipus de ball als concerts de festes majors segueix sent la gent d'aquella època, la gent jove no s'hi ha enganxat, té altres distraccions, que no dic que siguin millor ni pitjor. No sé que passarà amb aquestes orquestres quan aquesta generació no hi sigui.

La valoració que li dono a tot això és positiva, una cosa més a la vida per a explicar.

La música a la família ha continuat, un dels tres fills, el petit, quan ha pogut entre els estudis i el treball ha tocat en un conjunt (això sí, música moderna) i tres dels quatre néts estan estudiant música. Jo també fa vint anys que canto a l'Orfeó Vilanoví dirigit per Josep M. Vidal i dos anys al Cor Isquione que està dirigit per l'Isabel Pla.

Josep Adrià Pascual Pellicer

Vilanova i la Geltrú, 1935

Vida i música

La Memòria del Futur

Des de molt petit ja sentia música a casa dels meus avis. Al meu avi li agradava molt la música de sarsueles. Escoltaven els discs amb un gramòfon d'aquells amb trompa de gran diàmetre. El plat giratori dels discs funcionava mecànicament, donant-li corda amb una maneta.

Vaig anar creixent i cantant, perquè jo cantava fins i tot pujant les escales de casa meva, al carrer Major, que era on vivia.

Més endavant, el meu pare va comprar una ràdio i jo sempre que podia l'escoltava. En aquella època, crec que era la dècada dels 50, van sorgir grans cantants melòdics com ara Antonio Machín, Bonet de San Pedro, Luis Mariano, Gloria Lasso (filla de Vilafranca del Penedès), Jorge Sepúlveda i altres. Gaudia molt sentint-los.

Més endavant, vaig anar a aprendre solfeig amb el mestre Milà, que també era veí del carrer Major. Ell va ser qui em va proposar ser el cantant de l'orquestra Jazz Club, també coneguda com a Orquestra Planas. Aquesta orquestra estava formada pels senyors, Josep Planas, Moragues, Massaneta, Vinyals, altres i jo mateix. També recordo el primer dia de la meva actuació al Saló Marfil (La Sala), un diumenge a la tarda ple de gent. El mestre Milà em va presentar al públic de la Sala i tothom mirava l'escenari. Vaig cantar una cançó del Luis Mariano, ningú ballava i quan vaig acabar de cantar em van aplaudir molt, mai ho oblidaré.

Amb aquesta orquestra recordo que vam actuar al Foment Vilanoví, a Radio Villanueva, al Prado de Sitges i en algun "bolo" més, però la majoria de les nostres actuacions eren a Vilanova. A l'hivern a la Sala i a l'estiu a la pista California, l'actual Restaurant Solvi.

A Vilanova hi havia altres llocs on s'havien fet balls: a la Pèrgola (al costat de la torre del passeig de Ribes Roges) i a la pista de la Pensió Peixerot. A més a més, per Sant Pere es feia ball a l'esplanada del Pòsit de Pescadors; a la vila, a la Sala, a la Bolera, al Cine Kansas. En festes assenyalades com Carnaval, Sant Antoni o la festa de les modistes —s'habilitaven per ballar els patis de butaques del Cine Diana o al Teatro Apolo.

Als jardins de Can Pahissa i sota la denominació de Rio, algun estiu de la dècada dels cinquanta s'hi realitzaren balls, però no tingueren continuïtat perquè la proximitat del local a la via fèrria comportava sorolls inoportuns quan passava un tren.

Els estius de la dècada dels cinquanta foren moguts ja que a part del ja esmentat Rio s'habilitaren altres llocs per ballar, com el *California* a l'actual Hostal Solvi i els Jardins Rosaleda que eren a la rambla de la Pau, on després es va construir el *Club 24*.

*A la dècada dels cinquanta i a l'actualitat s'ha ballat a Can Pahissa.
Foto Miquel Galmes*

Les estratègies del ball

*El ball era l'única manera d'arrambar.
El ball era un fi per a les dones i un mitjà per als homes.*

Són algunes de les frases que hem anat sentit i clar reflex de les relacions entre sexes que hi havia a la dècada dels quaranta, cinquanta i seixanta.

La Memòria del Futur

*A l'agost la Bolera obria
de set a deu del vespre.*

L'orquestra Planas actuant al California.

Camèlia Ferrer Garriga

Vilanova i la Geltrú, 1937

Petites cròniques de ball

La Memòria del Futur

Ballar sempre m'ha agradat molt. Les noies de la meva generació havíem d'esperar que el noi ens demanés per ballar. Era frustrant passar-te la tarda o la nit asseguda en una cadira esperant que et demanessin per ballar i els peus se n'anaven sols seguint el ritme de la música.

Si no ballaves no tenies ocasió d'acostar-te als nois i de parlar-hi d'aprop. No hi havia gaires ocasions per relacionar-se amb els nois.

Així començaven molts festejos. Si el noi que et demanava per ballar no t'agradava li deies que no. Però, com podies cridar l'atenció al noi que t'agradava per a què et demanés per ballar? Amb les mirades? Recordo que hi havia un ball en què les noies demanaven per ballar als nois. El ball dels guapos.

També recordo el ball de les dues hores, també en deien dels estudiants, al Foment, de 7 a 9 del vespre, els dilluns i dimarts de carnaval.

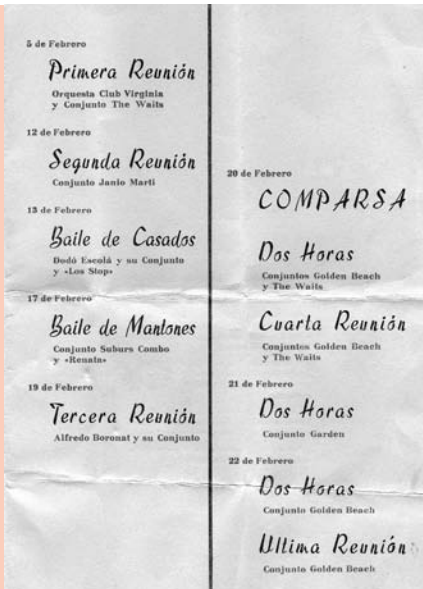
Un dia vaig demanar a un noi per ballar i em va dir que sí. Sempre devien dir que sí perquè era un deure de cortesia. Aquell noi sabia ballar i era ben plantat, però parlar amb ell em va decebre. Això també els passava als nois, naturalment.

Quan un noi es volia aprofitar del ball per arrambar nosaltres, les noies, sempre posàvem el braç esquerre a l'espatlla del noi per apartar-lo, si calia.

El ball és perquè hi hagi aproximació de dos cossos, però amb delicadesa i elegància. El ball és molt bonic si les dues parts s'avenen ballant i en saben per un estil.

Es pot ser matusser i maldestre en tots els afers de la vida i ballant també. Qui no recorda les trepitjades dels que no sabien ballar? Dèiem: sembla un sac de patates!

També dèiem: aquest ball és de patacada, o al contrari: és un ball lluït. Els balls lluïts eren els puntuals, per exemple el ball de casats o el ball de mantons, que es feien a les diverses societats recreatives que de sempre ha tingut la nostra vila. Aquests balls, com que s'havia d'anar aparellat i arreglat, doncs eren lluïts, perquè hi havia una pista per ballar. Pel que fa als altres balls ja no ho podien ser perquè, com eren familiars, ballaven barrejats pares i fills de totes les edats. Els meus fills a la pista també s'ho passaven bé però feien nosa als bons balladors.

Programa de las Fiestas de Invierno de 1966 del Fomento Villanovés.

Jaume Mestres Gàlvez

Vilanova i la Geltrú, 1931. Mort a Barrie (Canadà)

La Sala! Quants records... què bonics i què llunyans... però ben presents.

La Memòria del Futur

Com si fossin d'aquesta tarda. La Sala per a mi va ser la primera escola d'aprenentatge de les relacions amb les noies.

Quan havia de demanar-los per ballar, moltes vegades anava omplint el sac de carabasses. Amb el temps vaig aprendre quina noia podies demanar-li i a quina no...

El pitjor era quan la noia estava asseguda a l'última fila de les butaques que es trobaven envoltant tota la Sala. Llavors havies de demanar-li el ball per sobre de totes les fileres plenes de noies assegudes. Si et contestava, no passava res, però si et deia que no... em volia fondre!

Però, tot i així, qui pogués tornar a aquells temps de joventut.

[Aquest text data de 27 de gener de 2008 i va ser enviat des del Canadà amb motiu de la reobertura de La Sala.]

De balls i unions

El ball també és unió. De molts balls en van sortir festejos i posteriors matrimonis. Es compleix, doncs, la idea que hem estat repetint regularment, el ball era punt de trobada de les relacions socials en les èpoques analitzades. Aquests testimonis així ho demostren.

*La Conxita Cazorla
i el futur marit Antoni Tort.
Fotografia cedida per la família
Tort Cazorla.*

Conxita Cazorla Navarro

Vilanova i la Geltrú, 1939

Sala, Pèrgola i Il·luminàries

La Memòria del Futur

Un 31 de desembre vaig conèixer un noi maquíssim a la Sala. Jo tenia 15 anys i va ser la nit més feliç. La Sala estava plena de gent i era l'excusa perfecta per ballar arrambadets. Després d'aquella nit, i en dates molt assenyalades, ens vam anar trobant al Coro.

Arribat l'estiu, hi havia també molts balls, però per a mi, el més especial eren els de la Pèrgola. Veure el mar mentre estaves ballant Sapore di Sale era una meravella.

També recordo amb nostalgia les Il·luminàries. Jo vivia al carrer Sant Roc, un carrer que no tenia sortida. Els veïns érem com una gran família i un noi que pintava quadres, el Gerardo Asensio, un any va pintar a escala natural el sr. Serra i el Lalo. Els vàrem posar al portal del carrer, amb moltes branques verdes i banderetes. Crec que va ser el carrer més bonic de Vilanova. Aquests petits records són part de la meva joventut i el noi que vaig conèixer aquell 31 de desembre és el meu marit.

Actuació de l'Orquestra Planas.

Núria Gil Fontela

Vilanova i la Geltrú, 1935

Per Santa Llúcia les noies que anàvem a cosir entrenàvem vestit al ball que es feia al Cinema Diana. Hi havia molt poca llum a causa de les restriccions. Les noies com jo havíem d'anar en compte amb els estudiants de l'escola industrial, que aprofitant la falta de llum s'arrambaven més del compte.

Cap als any 50 es ballava el rock, el bugi-bugi a la Sala, sempre s'acostumava a ballar amb les mateixes parelles i la música era molt ràpida. Un dels nois que ballava molt bé, després d'uns anys es va convertir amb el meu xicot i, més tard, en el meu marit.

Rosa Romagosa Carbonell

Vilanova i la Geltrú, 1943

A ballar?

La Memòria del Futur

Jo de soltera hi vaig anar molt poc i de casada no gaire. Però recordo el ball de les dues hores del Foment per carnaval, quan encara anava a l'escola. Quan sortíem de classe quedàvem cinc o sis nenes, ens canviàvem de roba i...a ballar!

A ballar diem? Més aviat a riure i a passar-nos-ho bé... Només era per trencar les regles del joc, com que tot era pecat, llavors!

Al meu noiet sí que li agradava ballar i quan m'acompanyava fins a dos carrers abans d'arribar a casa se n'anava a la Bolera per aprofitar els últims balls i, aleshores, el deixaven entrar de franc. No m'ho amagava pas, fins i tot, em deia amb qui havia ballat.

Quan ens vam prometre ja no hi va anar més (se li va acabar el ball) perquè a casa no m'hi deixaven anar.

Van arribar les revetlles i es va obrir la veda. La meva amiga Pili i jo, acompanyades de les respectives carabines anàvem a la Bolera.

També recordo haver anat una vegada a la Sala i un parell de vegades al ball de Sant Antoni de l'Apolo. Aquest local al ser un teatre tenia bastant desnivell i aquest desnivell el patíem les parelles que passàvem de gegants a nans en mitja volta de vals.

Ja de casats anàvem al ball de mantons, algun ball de Cap d'Any o als balls dels casats.

Un cop casades, les parelles canviaven substancialment els seus costums de ballar. La rutina de la vida canviava totalment i el ball es convertia en un fet excepcional i no regular.

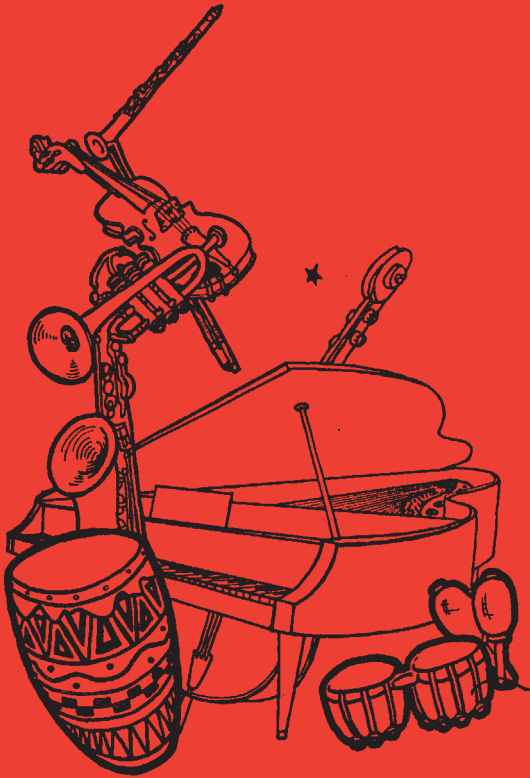
Respecte al ball de les dues hores es va començar a fer quan ja estava el *Circulo* a la plaça de les Cols, el 1853 i apareix documentat el 1873. Per tant, el seu origen és del tercer quart del segle XIX.

Es diu que l'origen del ball de les dues hores fou un petit accident. Dilluns i dimarts de carnaval era quan les batalles d'ametlles a la plaça de les Cols era més fervorosa i un nen que mirava des del balcó del *Circulo Villanovés* va rebre l'impacte d'una ametlla perduda. Una senyora és compadí d'aquella criatura i demanà que els vailets poguessin fer una activitat a cobert mentre els granss feien gresca. L'endemà els nens van celebrar un ball en el saló de l'entitat.

L'arribada a la dècada dels seixanta va comportar que el pop-rock anés agafant terreny als balls vilanovins i s'imposen grups de música com *Los Duendes*, *Los Sakkers*, *Matiz* o *Doble Dinamita*. Amb el pas del temps els gustos variaren i la Sala transformà l'oferta. A la dècada dels setanta un *disc jockey* combinava estones de música lenta amb seleccions de música d'èxit, *hits*, marcats per la llista de *Los 40 principales* punxats en vinil. Els hereus de Josep Planas rescindiren el contracte l'11 de maig de 1987.

1970–2010 Apunts finals

A partir de la dècada dels 70 les discoteques prenen el lloc predominant de l'oci nocturn d'arreu. Els balls de Saló perduren en les festes tradicionals, sobretot en els envelats a l'hivern i a l'exterior a l'estiu, però les temporades de ball estables d'hivern i estiu es converteixen en un fet passat. Una conseqüència directa d'aquesta situació serà l'entrada en desús d'alguns espais emblemàtics de ball, com ara la Sala, la qual es recupera l'any 2006. És l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú amb el suport de la Diputació i la Generalitat de Catalunya que comencen les obres de reforma de l'antic teatre per convertir-lo en centre d'art contemporani. S'inaugurà el 29 de juny del 2007, trenta anys després del seu tancament. En aquesta nova etapa s'han realitzat balls de carnaval i de Sant Antoni.

Altres espais de la ciutat, com el Teatre Principal, també passen a mans municipals. Adquirit l'any 1981, quatre anys després s'inaugura. Va tancar les portes el setembre del 2006 per ser modernitzat i adequat a les exigències actuals. El 30 d'octubre del 2009 al Teatre Principal es realitza una jornada de portes obertes i l'endemà el teló torna a aixecar-se amb l'obra *Brams o la kumèdia dels horrors* de Toni Albà i Sergi López.

Des de la dècada dels seixanta l'ajuntament ha protegit i ha tingut cura de la torre carlina. Des de l'any 2000 és un espai visitable que acull una instal·lació de Josep Guinovart, la Torre Blava.

Pel que fa als locals de societats, l'any 1999 el Foment endega un procés per esdevenir una fundació privada alhora que l'edifici tanca per reformes. Tanmateix, l'entitat continua amb la seva activitat i es desplaça a la casa Ramona de la Plaça dels Cotxes. L'antiga seu es va reinaugurar el mes de setembre de 2006³⁴ i torna a acollir balls de carnaval.

Pel que fa al Círcol Catòlic a la dècada dels vuitanta del segle XX s'hi realitzaren balls, però el pendent que feia la platea va fer desistir als organitzadors de donar continuïtat a aquelles vetllades i actualment només acull representacions teatrals.

Dels antics Centre Artesà i Centre Federal ens queda la Biblioteca Oliva i Milà, en honor al primer bibliotecari de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer. A les parets de la segona planta encara es conserven fragments d'unes pintures que decoraven l'entitat del segle XIX.

Un altre local que viurà canvis és l'Orfeó. Durant els anys 1988 i 1989, el local és restaurat amb fons econòmics de la Congregació Mariana i ajuts de la Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú i contribucions de caràcter privat. El 2009 també s'hi ha realitzat diverses actuacions per millorar l'espai. Actualment és propietat de l'església de Sant Antoni però l'espai es cedeix a l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú per desenvolupar-hi activitats de caire social vinculades al Projecte d'Intervenció Integral del Nucli Antic.

Malauradament, altres espais desapareixen completament, com és cas del *Teatro Apolo* que va patir un incendi el 2 de febrer de 2005. Actualment és un solar buit voltat d'un edifici en obres que esdevindrà un equipament sociosanitari de la Plataforma d'Atenció a la Dependència.

Anteriorment, a la dècada dels vuitanta desaparegué definitivament el Cinema Diana. En aquell emplaçament es construí un edifici de nova planta on s'establiren l'actual Bulevard Diana.

I aquí finalitza aquest estudi que ha pretès fer una breu aproximació al calendari festiu, els balls, els llocs de ball, les músiques, els músics, els balladors i les balladores, els costums socials d'unes dècades ja passades però visibles encara avui a la nostra vida quotidiana.

Què en sabem dels balls de saló?

Els balls de saló, actualment, es ballen en parella i són el resultat de l'evolució de les danses de saló cortesanes dels segles anteriors. Com aleshores, els balls de saló es ballen amb motiu d'una festa o un esdeveniment social i estan presents a la majoria de festes particulars o oficials.

En el segle XIX hi havia havaneres, mazurques, xotis, milongas...

La Memòria del Futur

Entre el 1920 i el 1930 un grup de professionals anglesos varen crear una nova normativa pels balls en societat als que denominarien balls moderns o *standard*, en la qual trobaríem el vals anglès, el vals vienès, el *foxtrot*, el *quickstep* i el tango. El reglament dels balls llatins, que també formen part dels balls de saló, no es donà fins la dècada dels anys 30, al segle XX, quan un ritme afrocarbà traspassà les seves fronteres d'origen, la rumba. Fou gràcies a la passió per la música i el ball llatí que despertà en la gent que, entre el 1940 i el 1950, la samba, el jive, el txa-txa-txà, i el pasdoble van passar a conformar la modalitat llatina dels ja coneguts balls de saló.

Balls clàssics:

- Vals vienès
- Vals anglès
- Mazurques
- Polca

Balls llatins:

- *Merengue*
- Salsa
- Samba
- *Mambo*
- Rumba
- Txa-txa-txà
- Pasdoble

- Tango

- Xotis

Balls anglosaxons:

- Rock

- Fox lent

- *Quickstep*

- *Bugui-bugui*

- *Be bop*

Llocs de ball

Mitjan del segle XIX. Aquest és el punt de partida aproximat de *Vols ballar?*

Si una característica important tenen els espais de ball desapareguts del segle XIX, aquesta és que en la seva totalitat eren els anomenats Jardins, dels quals ja n'hem fet esment en pàgines anteriors. Així mateix, també trobem espais de societats recreatives que amb el pas del temps acolliran altres societats.

Espais desapareguts del s.XIX. Els jardins

Jardins Apol·lo, Teatre Apol·lo

Any: 1878

Emplaçament: Rambla Josepets

Jardín Español, Teatre Bosc

Any: 1898

Emplaçament: Rambla Principal, 88

El cafè del Jardí

Any: 1850

Emplaçament: Rambla Principal, 8

Jardins Recreo

Any: 1870

Emplaçament: Rambla Principal, 30-32

Prado Villanovés

Any: 1869

Emplaçament: Rambla Principal, 86

El Tívoli

Any: 1862

Emplaçament: Casa d'Empara

Del s.XIX al s.XXI. Espais nascuts al s.XIX i amb continuïtat fins al s.XXI

Gran Saló, Sala, Saló de Marfil

Any: 1804 i 1840

Emplaçament: Carrer de Joaquim Mir, 12

Teatre Principal

Any: 1835

Arquitecte: Josep Buxareu i Gallart

Emplaçament: Rambla Principal, 8

Teatre Apol·lo

Any: 1899

Arquitecte: Francesc Caba i Joan Ventosa

Emplaçament: Rambla Josepets

Círculo Villanovés

Any: 1853

Arquitecte: Josep Oriol Bernadet

Emplaçament: Plaça de les Cols, 1

Casino Artesano, Círcol Catòlic

Any: 1857

Emplaçament: Carrer de Sant Gervasi, 41

Centre Artesà

Any: 1866-1867

Arquitecte: Josep Fabrés

Emplaçament: Plaça de la Vila, 13

Casino Artesano, Teatre Artesà, Coro, Cinema Diana

Any: 1878-1881

Arquitecte: Francesc Ivern Roig

Emplaçament: Rambla Principal, 55

Espais nascuts al s.XX i amb continuïtat o no fins al s.XXI

Orfeó vilanoví (continua)

Any: 1909

Arquitecte: Gaietà Miret i Reventós

Emplaçament: Carrer de l'Església, 14-16

Ús actual: Equipament socio-cultural

La Grècia Groga (desaparegut)

Emplaçament: Rambla Principal 108, baixos

La Bolera (desaparegut)

Any: 1953

Emplaçament: Carrer de Cuba

Rio (Can Pahissa), Casa de Sebastià Soler (Casal d'avis)

Any: 1921

Arquitecte: Josep Maria Miró i Guibernau

Emplaçament: Rambla de la Pau, 48

Gran Peña (continua)

Any: 1913

Emplaçament: Rambla Principal, 52

La Pèrgola, La Torre Blava

Any: 1874

Arquitecte: Gaietà Miret i Reventós (mestre d'obres)

Emplaçament: Passeig del Carme

Pòsit de Pescadors

Any: 1925

Arquitecte: Josep Maria Miró i Guibernau

Emplaçament: Passeig Marítim, 63

Espais urbans sempre presents

Rambla Principal i Plaça de la Vila

Carrers de Vilanova

Notes

¹ Josep Ferrer i Vidal (1817-1893). Industrial i polític. (...) L'historiador Josep M. Freixa Olivari assenyala dues figures cabdals per a la Vilanova del segle XIX, en els aspectes industrial i econòmic, en dos períodes diferents: Josep Ferrer Vidal entre 1840 i 1860 i Francesc Gumà i Ferran (impulsor del ferrocarril), entre 1870 i 1890. Tots dos van tenir una gran relació amb Víctor Balaguer (escriptor i polític), que seria el tercer vèrtex del triangle.

- Puig Rovira, Francesc. *Diccionari Biogràfic de Vilanova i la Geltrú*. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2003.

² Isabel II regna de 1842 a 1868 amb alternança de poder entre moderats i progressistes. Anteriorment, havien hagut les guerres carlines i la regència de M. Cristina primer (1833-1840) i la regència d'Espartero després. Posteriorment, es va produir el sexenni revolucionari (1868-1874), amb la Primera República espanyola inclosa (1873-1874). L'any 1875 començava amb la restauració borbònica i la proclamació d'Alfons XII com a rei.

³ Algunes setmanes abans del Carnaval, normalment els dimecres, els dissabtes i els diumenges, s'obren els salons on es balla i es conversa animadament. Són les "reuniones de confianza" o "tertulias semanales", l'antecedent dels "saraus de disfresses" que les han de seguir. De mica en mica s'estenen i la major part de jovent vilanoví de bons modals hi té entrada. Són les cases dels Samà, anomenat "Salón del Naranja", del Joan Benach, de Joan Baptista Porxas

- Garcia, Xavier. *Vilanova i la Geltrú i el seu gran Carnaval*, editorial Pòrtic, 1972, pàg 143.

⁴ A partir de 1854 esdevingué el *Casino la Amistad*.

⁵ Edifici conegut com la Galera que es convertí en la seu de diferents societats com la Cuyna o el *Casino Artesano*.

⁶ Joan Samà i Martí. Propietari i mecenes. De jove féu una estada a l'Havana a la casa comercial del seu oncle Pau Samà Parès i dels seus germans. En morir l'oncle (1832), el seu germà Salvador es posà al front dels negocis i els reestructurà; llavors considerà que Joan era el representant idoni a Vilanova, especialment per a l'exportació de vins del país a Cuba. Desenvolupà una doble activitat, la urbanística i la d'exportació. El 30 d'agost de 1855 es constituí l'empresa Samà, Raventós i Cia per portar aigua potable a la vila.

- Puig Rovira, Francesc. *Diccionari Biogràfic de Vilanova i la Geltrú*. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2003.

⁷ El *Casino Villanovés*, consolidat des de l'octubre de 1850, fou la primera entitat que donà serveis tot l'any i no només la temporada de Carnaval. Inaugurà el seu local el 19 de març de 1851, diada de Sant Josep. S'instal·la al carrer de la Mercé cantonada Artesans en un nou edifici propietat de Francesc Salomanes i de Fel·lix Socias i Urgellès. Després tingué la seva seu al número 55 de la Rambla Principal.

⁸ Incorporat a l'annex la crònica que en féu *El Diario de Villanueva y Geltrú* d'aquest esdeveniment.

⁹ Josep M. Ràfols, *Francesc de Sales Vidal*, Retrat núm. 31.

¹⁰ Finalment fou ocupat pel Círcol Catòlic l'any 1888. L'origen del Círcol Catòlic es remunta al 9 d'agost de 1885. Va néixer com a una entitat confessional amb la pretensió de fomentar l'educació, promoure les creences catòliques i facilitar als seus associats estones d'honesta diversió. Disposà d'un local primigeni al carrer de Sant Francesc, presidit per Ricard Marquès i Puig.

¹¹ Salvador Raldiris Carbó (1816-1884). Comerciant i propietari. Personalitat destacada a la vida local del tercer quart del segle XIX. El 1840 anà a Amèrica (...), dedicat al comerç dels vins, seguí en aquesta activitat en retornar a Vilanova. Va participar directament en molt projectes socials de la vila, fou un dels fundadors del Patronat de Pobres o de la Caixa d'Estalvis de Vilanova.

- Puig Rovira, Francesc. *Diccionari Biogràfic de Vilanova i la Geltrú*. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2003.

¹² Antón Urgellès Granell (1845-1897). Músic. Primogènit de vuit fills d'una família modesta. Pel Carnaval de 1862 estrenà diversos ballables al *Gran Saló*n. Es desplaçava sovint a Barcelona, on mantenia contacte amb Josep Anselm Clavé.

- Puig Rovira, Francesc. *Diccionari Biogràfic de Vilanova i la Geltrú*. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2003.

¹³ Actualment aquest terreny és ocupat per l'Institut Català de la Salut, on s'hi ha establert el CAP Jaume I.

¹⁴ Els jardins i el café *Apolo*, annex al teatre, fou centre d'àpats familiars, convits de casament i bateigs fins a la dècada dels cinquanta del segle XX.

¹⁵ Antoni Samà i Urgellès (1819-1890). Industrial i propietari. Va participar en política local i provincial. Pertanyia al grup progressista, igual que Víctor Balaguer. Fou un dels nou vocals de la Junta de la societat que es va constituir per a la construcció del ferrocarril (...).

- Puig Rovira, Francesc. *Diccionari Biogràfic de Vilanova i la Geltrú*. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2003.

¹⁶ Josep Tomàs Ventosa (1797-1874). Comerciant i filàntrop. Establert a Matanzas (Cuba), ciutat agermanada a Vilanova, es dedicà al comerç de teixits i obtingué notables beneficis. La fortuna li permeté dedicar-se a obres culturals i filantròpiques a Vilanova. El 1833 fou erigit el monument a Ventosa al centre de la plaça de la Vila.

- Puig Rovira, Francesc. *Diccionari Biogràfic de Vilanova i la Geltrú*. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2003.

¹⁷ *El Círculo de la Amistad*, 1853, casino de la classe artesana que s'instal·là al número 39 del carrer de Sant Gervasi, en un edifici conegut com La Galera i que prengué el nom de *Casino Artesano*.

¹⁸ Al Teatre Principal, a partir de 1865, la platea s'utilitzà per fer balls de Carnaval. Entre 1885 i 1889 la societat *Juventud Villanovesa* hi duqué a terme balls i reunions. Posteriorment diferents entitats no només hi fan balls, sinó que hi radiquen, com la *Primavera* entre 1890 i 1893, el *Centre Recreatiu* entre 1894 i 1896 o la *Gran Peña*, entre 1897 i 1899.

¹⁹ Josep Anselm Clavé (1824-1874). Clavé es va proposar apropar la música i la cultura a una classe treballadora al qual se li negava l'accés. Per a aconseguir-ho va organitzar unes sessions de ball, anomenades "balls fraternals" on hi anaven persones de totes les classes socials, fet poc corrent perquè a l'època les activitats col·lectives estaven molt segregades per classes. Amb el temps, el cant coral es va convertir en una activitat pròpia de les classes obreres. La seva obra literària i musical va estar orientada a activitats socioculturals. La seva figura és reconeguda per haver introduït el moviment coral i per haver donat eines a les classes obreres per adquirir una formació. www.encyclopedia.cat

²⁰ *Orfeón Villanovés*. Creat l'any 1861 fou resultat de l'obra de Josep Anselm Clavé. Va ser la coral més representativa de la ciutat i va rebre diferents noms segons l'època. Primer va ser l'*Orfeón Villanovés*, seguidament *La Unión Villanovesa* i finalment, L'Unió Vilanovesa.

- Colomer, Pere. 1861-1936. *Noces de platí de la societat coral L'Unió Vilanovesa de Vilanova i la Geltrú*.

²¹ L'edifici fou arrendat per diferents empresaris del cinema entre 1914 i 1936. La població s'hi referia indistintament com Cinema Diana o Teatre Artesà. Va ser el primer cinema estable de Vilanova i la Geltrú. La Unió Vilanovesa, popularment *Coro*, sotsarrendà la resta de dependències durant el mateix període. El *Coro* realitzà saraus de Carnaval i balls en una pista exterior a l'aire lliure o excepcionalment al teatre. L'orquestrina Llopis actuava amb regularitat a l'entitat.

²² Des del 24 juliol del 2009 l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú administra el cinema Bosc.

²³ *El Fomento del trabajo de Villanueva y Geltrú*, que el 1931 es constituí com Foment de Vilanova, establí la seva seu a l'edifici de l'extingit *Circulo Villanovés* el 1907.

²⁴ Mostra d'aquesta implicació és que a l'any 1911 les següents entitats recreatives: *Casino Artesano*, *La Unión Villanovesa*, el Centre Federal, La Dansa, Els Pescadors, el *Gremio de Mareantes*, La Grècia Grogga, La Violeta, L'Orfeó Vilanoví, la *Unión Agrícola Industrial*, l'Atletic Club i el Català Club volgueren organitzar la Festa Major de 1911, la qual travessava moments de gran decadència.

²⁵ Lletra de l'«Himne Grec»:

I

La Grecia es forta i ardid/Rebossantne foc i vida./El que'ns vulgui mneyspreuá/
am son foc s'abrusará./Qu'encar que xics,/som els Grecs Grocs,/pels enemics,
forts com a rocs./No som porucs,/i an els rebecs/xafem com cucs/a xiribecs.

II

Nostra amiga verdadera/es l'onejanta senyera./De la puresa i del cel/

els colors mostrafidel./Sota'ls seus plecs/rublerets de flocs,/lluitem els Grecs,/gosem els Grocs.

Y entre afalaes/rostres bonics,/i humor a sacs,/fem actas rics.

III

Ens ajudan en les bregues/una plèyade de Gregues./Y am ses mirades d'amor/

ens donan força i valor/En els atacs/ens batem cecs/clavant pinyacs,/

fent fer gemecs./Qu'encar que xics./forts com a rocs,/pels enemics,/som els Grecs Grocs.

²⁶ El sr Ventosa, soci comptador de l'entitat, actuà més com benefactor que com a propietari. Pagà les obres de condicionament de la que esdevindria sala de ball a canvi d'un lloguer que no cobrà íntegrament. El 1906 s'inaugurà un petit teatre amb la seva col·laboració econòmica.

²⁷ Durant els anys 1988 i 1989 l'Orfeó va ser restaurat amb fons de la Congregació Mariana i ajuts de la Generalitat, l'Ajuntament i contribucions de caràcter privat. El 2009 també s'hi han realitzat diverses actuacions per millorar l'espai. Actualment és propietat de l'església de Sant Antoni però l'espai es cedeix a l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú per desenvolupar-hi activitats de caràcter social vinculades al Projecte d'Intervenció del Nucli Antic.

²⁸ Josep Ferrer-Vidal fou escriptor i polític, membre destacat de la comissió organitzadora de l'Exposició Regional de Vilanova de 1882 i actuà com a mecenes de la casa d'Empara i de l'hospital. Composà la música del *Cant de la Senyera* interpretada el dia de la inauguració de la seu el 23 d'Octubre de 1910. El bisbe Laguarda beneí l'immoble i dues campanes que Josep Ferrer-Vidal i la seva esposa donaren a l'església de mar.

²⁹ A la planta superior hi ha la sala d'actes amb un escenari. Les parets estan decorades amb olis de diferents compositors.

³⁰ L'*indiano* Antoni Masdeu i Almirall en fou soci protector i des de 1923 president honorari. A més a més de les tradicionals activitats de les societats vilanovines, ha estat una entitat lligada al cos social del poble. Ha estat seu del Club Patí Vilanova durant alguns anys, disposa d'equip de futbol sala, d'un gran saló amb un popular bingo i taules de billar, i ha estat el planter de diversos equips que un cop federats han obtingut diversos guardons.

³¹ Àlvar Miquel, president del Gremi de Pescadors, presentà una sol·licitud d'obres el 1922 segons el projecte de Josep Maria Miró i Guibernau. L'edifici noucentista va costar uns 30.000 duros. L'any 1949 es realitzen obres de reforma a la façana, i es van col·locar vidrieres a la galeria exterior, segons el projecte de Josep Maria Miró i Guibernau.

³² Comitè de Defensa Local. La formació dels Comitès és immediata a la sufocació de la sublevació militar. El dia 20 de juliol, a Barcelona, amb l'aquiescència del President de la Generalitat, Lluís Companys, es formà el Comitè Central de Milícies Antifeixites, compost per representants de les forces polítiques i sindicals que estaven contra la rebel·lió. De forma semblant i paral·lela, els dies següents, a totes les ciutats i pobles de Catalunya es constituïren els comitès locals, amb la participació

de les forces revolucionàries existents a la localitat.

- Puig Rovira, Francesc Xavier. *Vilanova 1936-1939. El govern municipal i altres aspectes*. Institut d'Estudis Penedesencs, 1994.

³³ Poesia que incorpora Ángel Serrano al seu article.

La pérgola y sus bailes glorieta de enamorados
adornado el tejadillo con guirnaldas de colores
y trémulos farolillos que parecían danzar
al ritmo de la trompeta o del piano bien tocado.

¡Cómo emociona el violín!

¡Qué bien canta el vocalista!

-que luce impecable esmoking- imitando al gran Machín!

¡Cómo se arrullan los novios mientras bailan al son lento
de la gran Orquesta Planas, que hace suspirar te quieras
a quienes juntan sus almas a los ritmos de un bolero!

Y para refrescar el rigor del ejercicio del baile

algo había que tomar acompañando al sifón:

Un vaso de menta helada con trocitos de limón...

La mar, la luna, la brisa y una bella melodía...

y dieciocho primaveras ¿hay alguien que pida más?

¡Yo quisiera estar bailando que es mejor que recordar...!

³⁴ Bernat Deltell, Diari AVUI, pàgina 36. Dissabte 14 del 2006.

Bibliografia

ALTADILL I GINER, Miquel, *El parc Gumà i Ferran*, desembre de 2006.

ALTADILL I GINER, Miquel, *La Rambla de Vilanova i la Geltrú*, Centre neuràlgic de l'activitat, esplai i esdeveniments populars i socials, 2007.

ALSO, Josep Maria; i altres autors, *Expressions artístiques*, vol 8, El llibre del mestre, El Cep i la Nansa Edicions, 1999, ISBN 84-85960-40-8.

Butlletí Comitè Defensa local, Vilanova i la Geltrú. Volums 1, 2, 3, 4 i 5, El Cep i la Nansa edicions i Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 1998.

COLOMER, Pere, *1861-1936. Noces de platí. De la Societat Coral L'Unió Vilanovesa de Vilanova i la Geltrú*, 1936.

Diari de Vilanova, 29 d'octubre de 1999 i de 26 de maig de 2000.

FREIXA OLIVAR, José M^a, *Anales de Villanueva y Geltrú: 1850-1880*, Biblioteca-Museu Balaguer, Centre d'Estudis, 1959.

GARCIA, Xavier, *Vilanova i la Geltrú i el seu gran carnaval*, editorial Pòrtic, 1972.

GARCIA I SEGARRA, M. Providència, *Aproximació als primers anys de l'Ateneu de Vilanova i la Geltrú a través de les seves actes del Penedès*, núm 4, 2002.

LLEÓ ALBÀ, Anna, *L'Abans*. Vilanova i la Geltrú. Recull gràfic 1873-1965. Efadós. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2000.

MARTÍ I MARTÍ, Casimir, *Vilanova i la Geltrú. 1850-1975. Expansió i crisi de la indústria i de la democràcia 1850-1936*. Volum I. El Cep i Nansa, edicions i Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 1997.

PUIG ALMIRALL, Oriol. *El carnaval vilanoví, dades per a la seva història*. El Cep i la Nansa Edicions, 1999. ISBN 84-85960-67-X.

PUIG ROVIRA, Francesc X, *Vilanova 1936-1939. El govern municipal i altres aspectes*. Institut d'Estudis Penedesencs, 1994.

PUIG ROVIRA, Francesc X, *Diccionari biogràfic de Vilanova i la Geltrú*, Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2003.

RAMON, Toni, DÍAZ, Cesar i PARDO, Felix, *Recuperació d'espais teatrals a Vilanova i la Geltrú*, Revista de crítica arquitectònica, 2002, núm 7.

TUBAU i altres autors, *Història*, vol 1, El llibre del mestre, El Cep i la Nansa edicions, 1999. ISBN 84-85960-38-6.

VIRELLA I BLODA, Albert, *Les classes socials, a Vilanova i la Geltrú, el segle XIX*. Rafael Dalmau, editor. Barcelona, 1977.

VIRELLA I BLODA, Albert, *Pretèrit Imperfecte. Vilanova: 1900-1915*. "1900 - Fi de segle". Articles publicats a Setmanari de Vilanova i la Geltrú, 1996.

ARXIU CONSULTATS:

Arxiu Comarcal del Garraf

Arxiu de l'Hospital Sant Antoni Abat

Arxiu Escofet

Biblioteca Museu Víctor Balaguer